

ҲАЙИТИНГИЗ ҚУТЛУҒ БЎЛСИН!

Рамазон ҳайити улуғ байрам, шод-хурамлик кунидир. Ҳайит куни эрта уйғониш, ювиниш, тирноқларни олиш, тишларни тозалаш, мўйлабни қисқартириш, энг яхши тоза кийимларни кийиш ва хушбўй суриш мустаҳаб амаллардандир. Пайгамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳайит намозига чиқишдан олдин энг яхши кийимларини кияр эдилар. Рамазон ҳайитида намозга чиқишдан олдин бирор нарса еб олиш ҳам мустаҳаб.

Ҳайит куни хурсандчилик кунидир. Ҳайит намозидан сўнг ота-она ва фарзандларга совға улашиб, уларни қувонтириш, кексаларни, заиф ва бетобларни зиёрат қилиш, уларга ҳадя бериб қалбларига сурур бағишлаш динимиз тарғиб қилган амаллардандир.

Ибн Аббос (розийаллоҳу анҳу) ривоят қилдилар: *“Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) рўза ҳайити куни икки ракат ҳайит намози ўқидилар, ҳайит намозидан аввал ҳам, кейин ҳам намоз ўқимадилар. Сўнг хотинлар жамоаси олдига бордилар. Ул киши билан бирга Билол ҳам бор эрди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хотинларни садақа беришга даъват қилдилар. Хотинлар Билолнинг этагига садақа ташлай бошлашди. Биров сирғасини, биров билагузугини ташлади”* (Имом Бухорий ривояти).

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳайит кунда аёлларига сирға, узук ва бошқа нарсалар ҳадя қилганлар.

Ҳайит байрамдир. У куни динимизда мувоҳ сабалган, кўнгилни кўтарадиган барча ишларни қилиш билан қалбга ором бериш керак.

Ҳайитингиз муворак бўлсин, азизлар!

Анас (розийаллоҳу анҳу), Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Рамазон тонгида бир ё уч (тоқ) дона хурмо емасдан намозга чиқмас эдилар, деб ривоят қилади.

Рамазон ойи ичида фитр садақасини бера олмай қолган кишиларга ҳайит намозидан олдин бу садақани бериши вожиб бўлади.

Рамазон ҳайити намози қуёш уч-тўрт метр чамаси кўтарилганидан сўнг ўқилади. Ҳайит намозини ўқиш тартиби бомдоднинг икки ракатли фарзини ўқиш кабидир. Фақат намозга ният қилишда ҳамда биринчи ракатда санодан кейин, иккинчи ракатда рукуга кетишдан олдин имомга эргашиб уч мартадан қўшимча такбир айтилиши билан фарқланади, холос.

Намозни ўқиб бўлгач, имом хутба қилади. Сўнг дуо қилинади.

ИМОННИНГ БИР ҚИСМИ

Байҳақий Анасдан (розийаллоху анҳу) бу ҳадисни ривоят қилади: «Имон икки қисмдир: бир қисми сабр ва бир қисми шукр». Демак, мўмин сабрли ва шукрли бўлиши лозим.

Сабр нафс майлидан имон тақозосини устун қўйишдир. Шукрга бир неча хил таъриф берилган. Бу ўринда улардан иккитасини келтириш кифоя:

1. Неъматни ўз ўрнига сарфлаш.
2. Неъматни яхшилик билан қаршилаш.

Иккинчиси тил, қалб ва бошқа аъзолар билан адо этилади. Барча неъматларни Аллоҳ таолодан деб билиш қалб шукридир. Қалб шукри фарздир. Неъматларни камтарлик билан ёдлаш тил билан адо этилган шукрдир. Қолган аъзолар шукри итоат қилиш ва хатолардан сақланишдир.

Шукр неъматнинг давомли ва яна ҳам кўпайиши боисидир. Аллоҳ таоло марҳамат этади: «**Парвардигорингиз эълон қилган бу сўзларни ёдда тугинг! Қасамки, агар шукр қилсангиз, кўпайтираман! Ношукрлик қилсангиз, азобим қаттиқдир**» (*Иброҳим, 7*).

Ҳадиси шарифларда бундай келган: «Неъматлар асовдир, уларни шукр билан боғлаб қўйинг!» (*«Айнул илм»*);

«Кишига ота-онадан ортиқ яхшилик қилувчи йўқ. Шунинг учун уларнинг шукронасини адо этишни Аллоҳ таоло Ўзига шукр қилиш амри ичида (*Луқмон, 14*) зикр қилган».

Инсонларнинг яхшилигига жавобан шукр қилиш вожиб. Бу хил шукр инсоннинг яхшиликларини ёдлаш, яхшиликларига яхшилик билан жавоб қайтариш билан бўлади.

Саъдий Шерозий бундай дейди: «Олинган нафас умрнинг давом этишига боис, унинг чиқиши эса фараҳбахшдир. Демак, нафас олишда бир неъмат, чиқаришда ҳам бир неъмат бор. Ҳар бир неъмат учун шукр вожиб».

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Ортиқбек ЮСУПОВ
Нуриддин ҲОШИМОВ
Анвар ТУРСУН
Неъматилла ИБРОҲИМОВ
Аҳад ҲАСАНОВ
Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ
Эркин МАЛИК
Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ
Абдул Жалил ХЎЖАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)
Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН

Муқоа

«Voris Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матни

Райҳона ХОЛБЕК қизи,
Зебунисо ХУСАЙН қизи
терди

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.374. 224-34-04
Раҳбари Ўктам ҳожи Умрзоқ
Фарғона вилояти — 8.373.222-12-38
Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин
Сурхондарё вилояти — 8.376. 226-05-08
Раҳбари Низомиддин Чори

Манзилимиз:

700069 Тошкент шаҳри
Зарқайнар 18-берк кўча 47а-уй;
Тел: 160-45-62, тел.факс: 144-36-53.
Интернет сайтими: www.hidoyat.uz
Интернет почтами: hidoyat_jurnali@mail.uz
Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатта олинган. Гувоҳнома рақами 0177.

Босишга 2007 йил 27 сентябрда рухсат берилди.
Босмаҳонага 2007 йил 28 сентябрда топширилди.
Қоғоз бичими 60x84^{1/8}. Адали 20000 нусха. 170-сон буюртма. «KOH NUR» МЧЖда босилди.

Қўлёзмалар қайтарилмайди. Мақолалар хат орқали юборилганида исмлар тўлиқ, манзил аниқ ёзилсин.
Мақолалар кўчириб босилса ёки иқтибос олинса,
«Ҳидоят»дан олингани кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Байрам	
Хайитингиз кутлуғ бўлсин!	1
Таянч нуқта	
Имоннинг бир қисми	2
Ҳадис шарҳи	
Ризоуддин ибн ФАХРИДДИН	
Етимлар ва хотинлар ҳақи	4
Хайитингиз муборак!	
Зебунисо ҲУСАЙН қизи	
Рамазон севинчлари	6
ЎМИ ҳаёти	
Муҳаммад ВАФО	
Бўзсувда жомеъ	7
Хабарлар	
Доҳадан хушхабар	8
Масала	
Бир савол сўрасам	11
Мактубларда манзаралар	
Шухрат ХУДОЙНАЗАР	
Мустаҳкам дарахт	14
ЗАРИФА	
Энамнинг ўгитлари	14
ФАРҲОД	
Қалби кенг инсон	15
Нурбек РАҲИМ	
Мард нафси-ла қилур жанг	15
Азамат РЕБЯЖЕВ	
Ерда унган ҳар гиёҳ	15
Олисларга саёҳат	
Аҳмад ТУРСУН	
Сомали Демократик Республикаси	16
Аёллар саҳифаси	
Иззатуллоҳ ЙЎЛДОШ	
Оила бошлиғи	18
Музайяна АБДУЛМУХТОР қизи	
Рамазон сабоғи	19
Тошкент Ислоҳ маданияти пойтахти	
Неъматулло МУҲАМЕДОВ	
Имом Ҳайсам ибн Кулайб	23
Шеърят	
Мирзакан ИСЛОМОВ	
Аллоҳдан кўрққин	24
Одил ҲОТАМ	
Машрабхонлик	24
Умархон ЖАЛОЛИЙ	
Орзу узун бўлганида	25
Адабиёт	
Ҳасан МАНЗУР	
Отамнинг излари	28
Болалар саҳифаси	
Ҳорун ЯҲЁ	
Улкан филлар	32

Фикҳ

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

САВДО
Иқола

4

«Иқола» сўзи луғатда “бекор қилиш”, “кечириш” маъноларида келади. Истилоҳда “савдони бекор қилиш” маъносида қўлланилади.

Имомларимиз

Нуриддин ХОЛИҚНАЗАР

МУРУВВАТЛИНИНГ
КЕЛАЖАГИ ХАЙРЛИ

Гоҳ тузуккина йигитчаларнинг ўзларига ҳеч ярашмаган ярим-ёрти либосда, қиз-аёлларимизнинг бошқа миллатга тақлид қилиб қора ва юпқа матоларда тор кийиниб ёки киндикларини очиб юришлари, хуллас, атрофдагиларнинг диққат-эътиборини жалб қилишга уринишлари кишини ташвишлантиради.

12

Саҳобалар ҳаёти

ЖУЛАЙБИБ АС-САҲОБИЙ

20

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Жулайб ибн Абдуллоҳнинг ўлдирди, кейин уни ўлдиришди», дедилар. Сўнг унинг жасадини муборак елкаларига ортмоқлаб олиб кетдилар-да, нарироқда қабр кавлаб, кўмдилар.

Қатағон қурбонлари

Шерали ТУРДИЕВ

ҚИСМАТ

Ўша куни кечқурун Ички Ишлар Халқ Комиссарлигининг Самарқанд бўлими қамоқхонасида терговчи Климиченко ҳузурига чақириб, таржимон Зоҳидов иштирокида ундан диний фаолият билан шуғуллангани ҳақида кўрсатма беришни талаб қилди.

26

САВДО

Иқола

(«Ҳидоя», «Мухтасарул виқоя», «Қозихон», «Раддул мухтор» ва «Дуррул мухтор» китоблари асосида)*

Кўпинча сотувчи ҳам, олувчи ҳам савдони бекор қилиш ҳуқуқига эга бўлишни шарт қилмай савдо қилади. Сўнг улардан бири молни сотганига ё олганига пушаймон бўлиб қолади. Ана шундай ҳолда савдони бекор қилиш мумкинми? Агар мумкин бўлса, унинг шартлари борми? Бу мавзу шу ҳақда.

Савдо қилган томонлар савдони бекор қилиш ҳуқуқига эга бўлмаганларида улардан бири савдони бекор қилишни истаса, “иқола” ҳукмига мувофиқ савдони бекор қилса бўлади.

“Иқола” лугатда “бекор қилиш”, “кечириш” маъноларида келади. Истилоҳда “савдони бекор қилиш” маъносида қўлланилади.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай деганлар: “Ким пушаймон бўлганининг савдосини бекор қилса, Аллоҳ таоло унинг хатоларини қиёмат кунини кечиради”.

Савдо қилган томонлар савдони бекор қилиш ҳуқуқига эга бўлмаганларида улардан бири савдони бекор қилишни истаса, иккинчи томон савдони бекор қилишга рози бўлиши мустаҳабдир. Бир томон молни асл нархидан бир оз арзон сотганини ё қиммат олганини билиб савдони бекор қилишни истаса, иккинчи томоннинг савдони бекор қилишга рози бўлиши вожибдир. Шундай ҳолларда қуйидаги шартлар бўлганида савдо бекор (иқола) бўлади:

— бир томон савдони бекор қилишни истаса, иккинчи томон (агар оламдан ўтган бўлса, унинг ворислари) унга рози бўлиши;

— иккинчи томон савдони бекор қилишга розилигини биринчи томон савдони бекор қилишни сўраган жойда (маҳалда) билдириши;

— сотилган ё олинган мол нобуд бўлмаслиги;

— шунингдек, молда савдони бекор қилишга монъе бўладиган қўшимча (мол кўпайган) бўлмаслиги лозим.

Савдони бекор қилиш ҳуқуқи бўлмаган ҳолда иккинчи томон савдони бекор қилишга рози бўлмаса, фақат бир томоннинг хоҳиши билан савдо бекор (иқола) бўлмайди. Иккинчи томон савдони бекор қилишга розилигини биринчи томон савдони бекор қилишни сўраган жойда билдирмай, сўнг бошқа жойда розилигини билдирса ҳам, иқола бўлмайди. Сотилган молнинг ҳаммаси нобуд бўлганида ҳам иқола қилиш мумкин эмас. Агар молнинг баъзи қисми нобуд бўлса, қолган қисмида иқола қилса бўлади.

*Давоми. Олдинги қисмлар ўтган сонларда.

ЕТИМЛАР ВА ХОТИНЛАР ҲАҚИ

Агар мол кўпайган бўлса, масалан, қўй қўзилаган ё мато бўялган бўлса (айбли молни қайтариш мумкин бўлмаган барча ҳолда) иқола (савдони бекор) қилиб бўлмайди.

Иқола ўтган замон шаклидаги “савдони бекор қилдим”, “молингизни қайтардим”, “розиман” каби сўзлар ё феъл билан амалга ошади. Биринчи томон “савдони бекор қилдим” деганида иккинчи томон “розиман” деса ё молни қайтариш учун олиб келганида иккинчи томон олиб қолса, савдо бекор (иқола) бўлади.

Савдо бекор (иқола) бўлганида молга тўланган пулнинг ўзини (агар кам ё кўп қилиб қайтариш ёки тўланган пул ўрнига бошқа пул ё нарса бериш шарт қилинса, кам ҳам, кўп ҳам қилмай қайтариш лозим. Тўланган пул касодга учраган бўлса ҳам, унинг ўзи, яъни касодга учраган пул қайтарилади.

Кўчмас мулклар савдоси бекор (иқола) қилинганда қўшни уни ўзи сотиб олиши (аввал уни сотиб олишни талаб қилмаган бўлса ҳам) мумкин. Кўчмас мулкларни биринчи бўлиб сотиб олиш ҳуқуқи «шуфъа» дейилади.

**Муҳаммад Шариф
ЖУМАН**

“Эй Аллоҳ! Мен икки заифнинг — етимнинг ва хотиннинг ҳаққига қаттиқ тураман”.

Хотинларининг маҳрларини бермай ва талоқ қилганида идда муддатида нафақаларини тўламай, уларнинг мол-мулкларини қайтармай хотинларига ҳар турли жафо ва азият берувчилар кўзларини очсинлар.

Мол-дунё топилиб, яна совурилиб йўқ бўлиб кетадиган нарсасадир, аммо киши ҳаққи йўқолмайди, бунинг ҳисоби сўраллади.

Расуллуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) Вадо ҳажи-

омонати экани айтилган эди. Омонатни асраш лозимлиги ҳар бир мусулмонга аён. Омонатга хиёнат оқибати хатарли.

Энди етим масаласига келсак, унинг молини ноҳақ ейиш харом. Бу ҳақида Қуръони каримда бундай дейилган:

“Етимларнинг молларини зулм йўли билан ейдиган кимсалар ҳеч шак-шубҳасиз қоринларига оловни еган бўладилар. Ва албатта дўзахга киражақлар” (Нисо сураси, 11-оят). Етимларнинг молларини ейдиганлар оқибатлари қанчалик

да Арафотда юз мингдан ортиқ халққа хитоб қилиб, жуда таъсирли сўзларни айтган эдилар. Мазкур хутбада: “Хотинларингиз устида сизнинг ҳақингиз бўлгани каби, хотинларингизнинг ҳам сизнинг устингизда ҳақлари бор, уларни сиз Аллоҳнинг омонати қилиб олдингиз” мазмунидаги сўзлар бўлиб, у ҳақларнинг баъзилари баён этилган ва хотинлар эрларига Аллоҳ таолонинг

хатарли бўлишини энди билишгандир?!

Байт:

*Мазлумнинг олма оҳини,
ларзага келур осмон.
Етимнинг олма ҳақини,
барбод бўлур бу жаҳон!*

Ризоуддин ибн ФАХРИДДИН,
«Жавомебул калим»дан,
(«Мовароуннаҳр», 2004 й.)

РАМАЗОН СЕВИНЧЛАРИ

Сарвинисо, ўқитувчи:

— Рамазон бир ой давом этадиган байрам. Унда ҳеч кимни ҳафа қилмасликка ва оиламизда ҳам ҳеч ким ҳафа бўлмаслигига ҳаракат қиламан. Бу кунларни улуг ва муборак эканини болаларим англасин дейман. Чунки ёшлигимдан шундай бўлган, онам рамазон байрам ойи деб уни шу руҳда ўтишига ҳаракат қилар эдилар. ҳар куни тоза ва яхши кийимларни кияр эдик.

Бугун мен ҳам шу анъанани оиламда давом эттиряпман”.

Шахрисабз

* * *

Маҳзуна, журналист:

— Вақтнинг тўхтамайдиган карвонига эргашиб, ўтиб бораётган муборак рамазон ойи ҳаётимизга ниманидир улашиб кечмоқда. Кимдир саодат топиб, умрини мазмунга, амалини маънога тўлдирмоқда, кимдир эса яна бўш қалби билан қолмоқда. Бу ойда ҳамманинг қалби тўлиқ бўлишини Аллоҳдан сўраб қоламман”.

Боёвут

* * *

Муаттар, шифокор:

— Хўжайним рўздор учун икки хурсандчилик борлиги ҳақидаги ҳадисни айтиб қолдилар. Бири ифтор қилганида; иккинчиси Парвардигорнинг жамолини кўрганида экан. Ҳар ифтор қилганимизда “Бу биринчи хурсандчилигимиз, Аллоҳ жамолини кўриш насиб

қилса, иккинчи хурсандчиликка эришамиз”, дея умид билан такрорлаб тураман”.

Тошкент

* * *

Васила, талаба:

— Китоб мутолаа қилатуриб, ушбу ҳадиси қудсийга тўхталдим:

“Эй хайр истаган (банда), кел, хайрли ишларни қил. Гуноҳи кечирилишини истаган йўқми? Афвини қабул этаман. Тавба қиладиган йўқми? Тавбасини қабул этаман. Бирор истаги бор инсон борми? Унинг истагини бераман”. Бу нидо тонга қадар давом этади. Ифторгача эса, бандаларнинг гуноҳлари кечирилади.

Рамазон ойида бандалар учун шунча имконият бор. Бу муборак ойнинг ҳар лаҳзаси ганимат, қайтарилмас. Ҳар сониясида чиқарадиган нафасларимиз қадар савоб бор. Шу ойда ҳозир бўлиб, рўздор бўлганим учун

Аллоҳимга чексиз шукр айтаман!”

Урганч

* * *

Мавлуда, уй бекаси:

— Рўздорга хизмат қилишнинг савоби улуг. Чунки Аллоҳнинг ўзи уларга хурмат ва марҳамат кўрсатади. Катта хонадоннинг келиниман. Сахарлик тайёрласам ҳам, ифторлик ҳозирласам ҳам, ичимда ҳузур туяман. Аллоҳ йўлида дея пиширган таомларимни рўздорлар ейди, хурсандман. Аллоҳга шукр. Одамзотнинг барча амали ўн баробардан етмиш баробаргача савоб билан мукофотланади. Аммо рўзада берилажак мукофотнинг ҳисоби чексиз экани ҳақида Аллоҳ таолонинг ўзи ваъда қилган”.

Яккабоғ

* * *

Ҳилола, ҳамшира:

— Ёшлигимда отамдан жаннатнинг Райён эшиги ҳақида эшитган эдим. “Рўза амалини тўқис бажарганлар шу эшикдан киради”, дер эдилар. Ўзлари рўзани ҳеч қанда қилмаганлар. Рамазондан бошқа ойларда ҳам қўшимча рўза тутардилар. Ҳатто охириги дамларида ҳам рўздор эдилар. Шу воқеа менга умр бўйи ибрат бўлди. Рамазон ойи келганида отамнинг сиймолари мудом ёдимда туради. Шундай инсон бўлишга ҳаракат қиламан”.

Чуст

БЎЗСУВДА ЖОМЕЪ

Зангиота тумани Бўзсув қишлоғида элни инсофимонга чорловчи инсонлар даҳрийлик ҳукмрон даврда ҳам бор эди. Улар саъй-ҳаракати билан қишлоқ аҳли бирлашиб, 1955 йили масжид қуришди. Аммо тўрт-беш қариянинг қатнаб туришини, жаноза бўлиб қолганида жамоат йиғилишини айтмаса, бу масжид бир чеккада қаровсиз ётарди...

Мустақиллик йиллари қадриятларимиз тикланиши, диний эркинликка кенг йўл

очилиши ҳамма қатори бўзсувликларни ҳам масжидни қайта қуриш, обод қилишга ундади. Кўп йиллар қаровсиз қолган бино таъмирланиб, аввал маҳалла масжиди, 1998 йилдан жомеъ сифатида ишлай бошлади. Эскини ямагунча эсинг кетади, деб бежиз айтилмаган. Эллик йил бурун жуда одми, пахсадан тикланган бино нурай бошлади. Ҳам тор бўлиб қолди. Жума намозига келганларнинг ярмидан кўпи ибодатни таш-

қарида адо этишга мажбур бўларди.

Бундан тўрт йил олдин – 2003 йили Бўзсув аҳли бир ёқадан бош чиқариб, масжид пойдеворига илк ғишт қўйишди. Ниҳоят, шу йил сентябрнинг 7-куни рамазон ойи арафасида масжиднинг янги биносида илк азон янгради. Бўзсувда муҳташамгина масжид қад ростлади. Ёнида қулай шароитларга эга таҳоратхона қурилди.

Жомеънинг янги биноси очилган куни бутун қишлоқ аҳли йиғилди. Ўзбекистон муслмонлари идорасининг Тошкент вилояти бўйича вакили Қурбонали Турсунов бундай кўркем масжидда жамоат бўлиб ибодат қилиш қандай олий саодат эканини алоҳида таъкидлади. Уни тиклашда ҳамжихат бўлган қишлоқ аҳлига ташаккур билдирди. Тошкент туманидаги “Ҳасан ота” жомеъ масжиди имом-хатиби Яҳё қори Турдиев масжид қавмини муборакбод этиш билан бирга бу кунларнинг қадрига етиш зарурлигини уқтирди.

Муҳаммад ВАФО

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Жакартада ўтган анжуман

Индонезия пойтахти Жакарта шаҳрида ягона исломий тақвим яратиш йўлида кучларни бирлаштириш учун халқаро йиғилиш бўлиб ўтди.

Индонезия вице-президенти Ютсор Кола яқин йиллар ичида бутун дунё мусулмонлари ҳижрий йил тақвими юзасидан ягона фикрга келишлари мумкинлигига умид билдирди. Жумладан, рамазон ойи бошланишини ва рўза ҳайити кунини белгилашда ҳам. Унинг фикрича, бундай яқдиллик фақат Индонезия учун эмас, барча мусулмон мамлакатлари учун ҳам муҳимдир.

Вице-президент: “Биз зарур тадқиқотлар ўтказиб, ҳартомонлама ўзаро келишган ҳолда барчамизни бирлаштирадиган ягона тақвим ишлаб чиқишимиз керак”, дея таъкидлади.

ИНА

Марказий институт маълумоти

Германияда чиқадиган “Koelnische Rundschau” газети хабарига кўра, 1945 йилдан буён ўн саккиз минг немис Ислом динини қабул қилган. Мамлакат шимолида жойлашган Исломий архивлар марказий институти берган маълумот бу хабарни тасдиқлайди.

Ўтган 2006 йили тўрт мингга яқин немис мусулмон бўлгани қайд этилган. Уларнинг саксон фоизи собиқ насронийлар бўлса, олтиш фоизи аёллар. Исломни қабул қилганлар орасида олий маълумотлилар кўпчиликини ташкил этади.

“Олтин минбар” танлови

Татаристон пойтахти Қозон шаҳрида III халқаро “Олтин минбар” кинофестивали бўлиб ўтди. Мазкур санъат анжуманида дунёнинг қирқдан ортиқ мамлакатидан тақдим этилган элликка яқин асар танловга қўйилди. Танловдан ташқари яна йигирма олтита фильм намойиш этилди.

“Энг яхши бадиий филм” йўналишида “Олтин минбар” мукофотиغا Тунис, Эрон ва Оврупанинг беш мамлакати ижодкорлари суратга олган “Бобо Азиз” асари муносиб кўрилди. Яна бир “Олтин минбар” мазкур филм оператори Маҳмуд Калорийга берилди.

“Энг яхши режиссёр” йўналишида юксак мукофотга “Грбавица” филмини суратга олган Ёсмила Жбанич, “Энг яхши телефилм” йўналишида қатарлик Асад Тоҳанинг “Полигон” асари ғолиб топилди.

РИА “Новости”

Доҳадан хушхабар

Доҳа шаҳрида Қатар исломий маданият маркази ўтказган тадбирда хорижлик эллик саккиз киши мусулмон бўлди. Уларнинг эл-

лик беш нафари ветнамлик, икки нафари Гана республикасидан, яна бири Филиппиндан.

Қатарда бунча кўп ветнамлик Исломни қабул қилиши илк бор кузатилган. “Ветнам тилида адабиётлар етарли бўлмаса ҳам, уларга динимиз ҳақида керакли маълумотларни тақдим эта олдик”, деди маданият маркази директори Муҳаммад Али Ҳамдий.

“Ислам для всех”

Тишковнинг таклифи

Россия Федерацияси Жамоатчилик палатасининг диний бағрикенглик ва виждон эркинлиги масалалари бўйича комиссия раҳбари, мамлакат Фанлар академияси этнология ва антропология институти директори Валерий Тишков жамиятда соғлом ҳаёт тарзини ўрнатиш учун Ислом динининг маст қилувчи ичимликларга қарши кураш аъналаридан кенг фойдаланиш зарурлигини таъкидлади.

“Биз ёшлар орасида ичкиликбозлик ва гиёҳвандликнинг олдини олиш учун Исломнинг хамрни (маст қилувчи ичимликни) истеъмол қилишдан қайтариш, уни қаттиқ қоралаш аънасини ҳаётга татбиқ этишимиз керак”, деди у “Саломатлик тўлқини — ўзингдан огоҳ бўл” Бутунроссия тадбири доирасида ўтган матбуот анжуманида.

“Биз ёшлар орасида ичкиликбозлик ва гиёҳвандликнинг олдини олиш учун Исломнинг хамрни (маст қилувчи ичимликни) истеъмол қилишдан қайтариш, уни қаттиқ қоралаш аънасини ҳаётга татбиқ этишимиз керак”, деди у “Саломатлик тўлқини — ўзингдан огоҳ бўл” Бутунроссия тадбири доирасида ўтган матбуот анжуманида.

“Интерфакс”

Ҳамкорлик ривожланади

Ислом тараққиёт банки (ИТБ) билан Ислом халқаро иқтисодиёт форуми (ИХИФ) ўзаро ҳамкорликни янада ривожлантириш тўғрисида келишиб олди.

ИТБ президенти Аҳмад Муҳаммад Али ва ИХИФ (Малайзия) раиси Тун Мусо Хитем

ўзаро ҳамкорлик тўғрисидаги меморандумни имзоладилар.

Мазкур ҳужжатга кўра, Ислом тараққиёт банки билан Ислом халқаро иқтисодиёт форуми Ислом оламида иқтисодий тараққиёт учун, шунингдек, ижтимоий соҳани, айниқса, таълим ва соғлиқни сақлашни ривожлантириш, қашшоқликка қарши кураш борасида ҳартомонлама ҳамкорликни йўлга қўяди.

Эслатиб ўтамиз, ИХИФ 2005 йили Бутунжаҳон иқтисодий форуми жамғармаси, Осиё истиқболлини ўрганиш ва етакчилик институти, Ислом савдо-саноат палатаси, Ислом савдони ривожлантириш маркази каби ташкилотлар томонидан ташкил этилган.

ИНА

Ислом маданияти ҳақида филмлар

Ўзбек илмий-оммабоп ва ҳужжатли филмлар киностудияси ижодкорлари Ислом маданияти мавзуида қатор филмларни суратга олишди. Улар орасида Хожимурод Валиевнинг “Тошкент Ислом маданияти пойтахти”, Шавкат Маҳбубовнинг “Ҳазрати Усмон Мусҳафи”, Аҳрор Аброрхўжаевнинг “Ҳазрати Имом мажмуаси: кеча ва бугун”, Аваз Боқиевнинг “Имом Бухорий” каби янги асарлари бор. Янги ҳужжатли филмлар араб, инглиз ва рус тилларига таржима қилинган.

«Наш мир»

Иқтисодиёт ютуқлари кўرғазмаси

Тайланд пойтахти Бангкок шаҳрида исломий иқтисодиёт ва савдо ютуқларига бағишланган халқаро анжуман ўтказилди, кўрғазма ташкил этилди. “Мусулмон олами 2007 йилда” деб номланган бу тадбирга Тайланд анжуманлар ва кўрғазмалар муассасаси, мамлакат тижорат палатаси ва бошқа ҳамкор ташкилотлар ҳомийлик қилишди.

Тайланд исломий савдо ва саноат уюшмаси президенти Анирута Сматкочорна айтишича, мамлакат озиқ-овқат маҳсулотлари экспорт қилиш бўйича дунёда ўн иккинчи ўринда турса ҳам, унинг ҳалол маҳсулотлар бозоридаги улуши бор-йўғи ярим фоизни ташкил этади.

Синхуа, Islam.ru

ИКТ ваколатхонаси очилади

АҚШ ҳукумати мамлакатда Ислом Конференцияси Ташкилотининг ваколатхонасини очиш тўғрисида таклиф билдирди. Нуй-Йорк шаҳрида БМТ бош

ассамблеясининг 62-сессиясида сўзга чиққан ИКТ раҳбари Акмалиддин Эҳсонўғли бу таклифни маъқуллади.

Шунингдек, ИКТ раҳбари бутун АҚШ бўйлаб вақтли матбуотда, университетлар ётоқхоналарида, турли соҳа мутахассислари орасида мусулмонларга қарши кайфият уйғонаётганидан ташвишда эканини маълум қилди.

Мусулмон оламининг мавқеи юксак, имкониятлари улкандир. Биз Ислом ҳақида ёлгон тасаввурлар ёйилишига қарши курашмоғимиз, ғарб жамиятида динимизнинг чинакам моҳияти обрўсини тиклашимиз керак, - деди ИКТ бош котиби мусулмон мамлакатлари дипломатлари ҳузурда сўзга чиқиб.

ИНА

Патриархнинг айтганлари

Москва ва Бутунрус патриархи Алексей II "Валдай" халқаро мулоқотлар тўғраги аъзолари билан учрашуви чоғида Россия

яда православ-мусулмон муносабатларига оид муаммо йўқ, дея маълум қилди. Унинг айтишича, бу борада Оврупа давлатларида кузатилаётган муаммолар иккинчи жаҳон урушидан сўнг юзага кела бошлаган. Чунки ўша даврда Оврупага мусулмон мамлакатларидан келган кўплаб ишчиларнинг ғарб

жамияти билан киришиб кетуви жуда оғир эди.

Россияда эса мусулмонлар неча асрлардан буён православлар билан ёнма-ён, тинч-тотув яшаб келишяпти. "Кескинликлар" ҳақидаги тағи пуч сўзлар хорижлик ноҳилис гапдонлардан чиқади.

"Биз ёнма-ён яшаймиз, ўзаро ҳамкорлик қилишимиз, Шарқ Ислом олами тамаддунини, Оврупада, хоссатан, Россияда Ислом маданияти ривожини ўрганишимиз зарур. Маданиятларни ўрганиш инсонларни маънан бойитади", деб таъкидлади Алексей II.

РИА "Новости"

Мисрда ишонч телефони

Мисрда исломий ишонч телефони ишлаш бошлади. Лойиҳа муаллифи Шайх Холид Жондий айтишича, хоҳлаган саволи билан мурожаат қилган киши йигирма тўрт соат ичида албатта жавоб олади.

Аҳолининг саволларини ўн беш нафар имом қабул қилади. Ҳар куни ўртача йигирма минг кишининг мурожаат қилиши қайд этиляпти.

Ишонч телефони пуллик хизмат кўрсатади. Кузатишлар натижасига кўра, мурожаат қилаётганларнинг етмиш фоизи аёллар, ҳар беш саволдан тўрттаси оила ва никоҳ тўғрисидадир.

Шундай ишонч телефони хизмати ҳозир Ўрдун, Кувайт, Яман ва Фаластин мухториятида ҳам йўлга қўйилмоқда.

News Ru

Депутатлар таклифи

Москва шаҳар парламенти вакиллари Россия Давлат думасига мамлакат "ОАВ тўғрисида"ги қонунининг 4-моддасида ҳозирда оммавий ахборот воситаларида ишлатилаётган "исламские террористы" (Ислом террорчилари) иборасини тақиқлаш таклифини киритишди.

Москва шаҳар думаси депутатлари фикрича, "ислом террорчилари" иборасини қўллаш Россия фуқаролари орасида "миллий нафрат ва душманчиликни келтириб чиқаради".

Islam.ru

БИР САВОЛ СЎРАСАМ...

Саволларга Ўзбекистон мусулмонлари идораси фатво ҳайъати жавоб беради

Савол. *Отам оламдан ўтганлар. Тирик пайтларида ибодатларини канда қилмасдилар. Аммо сўнги кунларида рўза тутишга қувватлари етмади. Рамазони шариф рўзасидан отам тутолмаган кунлар қазосини мен тутиб берсам бўладими? Умуман, марҳум адо қилолмаган барча ибодатларни унинг ўрнига адо қилиш мумкинми? Иккинчи саволим: ўқиган намоз, тутган рўзаларнинг савобини марҳумлар руҳониятига бағишлаш жоизми?*

ХУДОЙБЕРДИ,
Китоб

Жавоб: Бошқа одам ўқиёлмаган намозни ва рамазон ойи рўзасидан тутолмаган кунлар қазосини унинг ўрнига бошқа биров адо этиши мумкин эмас.

Ҳаж қилишга етарли маблағи бўлган, лекин боришга жисмонан ожиз киши сўрови билан унинг номидан ҳаж қилса бўлади. Бунда ҳаж қилишга жисман ожизлик умр сўнгигача давомли бўлиши керак. Агар ожиз киши ўз номидан ҳаж қилдирганидан сўнг ўзи ҳаж қилишга жисмонан қодир бўлиб қолса, унинг номидан қилинган ҳаж бекор бўлади. Соғлом,

лекин ҳаж қилишга етарли маблағи йўқ киши ўз номидан бошқага ҳаж қилдириши мумкин эмас (“Оламгирия”).

Ҳар бир мусулмон солиҳ амалининг савобини, жумладан, ўқиган намозининг, тутган рўзасининг, берган садақасининг, Қуръони карим тиловатининг, айтган тасбеҳларининг, адо қилган ҳажининг ва бошқа ҳар қандай солиҳ амалларининг савобини бошқа мусулмонга бағишлаши, ҳадя қилиши жоиздир.

Савол. *Аср намозининг икки ракатини ўқиб, адашиб, биринчи қаъдада салом бериб қўйдим. Сўнг ҳали яна икки ракат ўқишим кераклиги ёдимга тушди. Намозим бузилди, деб қайта ният қилиб, тўла ўқиб олдим. Мен хато қилмадимми? Ана шу ҳолда намозим бузилган эдимми? Намозда адашиб салом берилса, қайси ҳолларда намоз бузилади?*

АНВАРЖОН,
Учкўприк

Жавоб. Сиз хато қилгансиз. Адашиб салом берганингиздан сўнг бошқа бирор ишга машғул бўлмаган бўлсангиз, намоз бузилмайди. Агар бошқа ишга машғул бўлсангиз, у намозни

қайта ният қилиб ўқийсиз. Адашиб салом бериш қуйидаги ҳолларда намозни бузади:

— ўқиётган вақт намозини бошқа вақт намози деб ўйлаб салом берилса, намоз бузилади. Масалан, хуфтоннинг тўрт ракат фарзида икки ракатидан сўнг таровеҳ намози деб ўйлаб салом берса ёки муқим киши тўрт ракатли намозда “мусофирман” деб ўйлаб икки ракатдан сўнг салом бериб қўйса, намоз бузилади;

— масбуқ (жамоат намозига кейинги ракатларда қўшилган киши) ўқимаган ракатлари ёдида бўлиб, имом билан бирга салом бериб қўйса ҳам, намози бузилади.

Аммо ўқимаган ракатлари ёдида бўлмай, имом билан бирга салом берса, унинг намози бузилмайди, дарҳол охиригача ўқиб олиши керак. Шунингдек, тўрт ё уч ракатли намозни ўқиётган киши иккинчи ракатдан сўнг “намозим тугади” деб ўйлаб салом берса, намози бузилмайди. Бу ҳолларда саломдан сўнг ўқимаган ракатлари ёдига тушса (бошқа ишга машғул бўлмаган бўлса), тезда туриб қолган ракатлар ўқилади. Намоз охирида саҳв саждаси қилинади (“Қозихон”).

Ҳайъат раҳбари
Абдулазиз МАНСУР

— Домла, суҳбатимиз бошида вакиллик амалга ошираётган ишлар ҳақида қисқача гапириб берсангиз?

— Аллоҳ таолога беҳад ҳамду санолар, пайгамбаримиз Муҳаммад мустафога дуруду саловотлар бўлсин.

Айни пайтда вилоятимизда 181 жомеъ масжид, “Саййид

самарали бўлаётир. Қайга борсак, аҳвол билан яқиндан танишилади, айниқса, чекка жойлардаги қишлоқ, маҳалла фуқаролар йиғини аъзолари билан ҳамкорликда ишлаш, муоммоларни биргаликда ўрганиш кишини эл билан яқин, дарду қувончига шерик, дилдош қилиб қўяр экан.

муносабати билан ҳам бир қатор тадбирларни режаллаган эдик. Жумладан, вилоятимиздаги кам таъминланган оилаларга, мактаб-интернат ва ногирон болалар уйларига масжидларимиз йигирма саккиз миллион сўмдан зиёд моддий ёрдам кўрсатди. Анъанага қўра, икки ҳайит арафасида қария ва бемор киши-

МУРУВВАТЛИНИНГ

Ўзбекистон муслмонлари идорасининг Андижон вилояти бўйича

Муҳйиддин махдум” Ислом ўрта-махсус билим юрти ишлаб турибди.

Пайгамбаримиз (алайҳиссалом): “Амаллар ниятга боғлиқ!” деб марҳамат қилганлар. Ниятимиз холис. Имкон қадар вилоятда маърифий муҳит яхшиланишига ҳаракат қилиняпти. Кўзланган мақсадга бирлик, аҳиллик, ҳамжиҳатлик билан эришамиз, деган умиддамиз. Вакилликда уламолар кенгаши ташкил этилган. Унинг мажлислари ҳар ойда идорамизда эмас, жойларда ўтказилаётгани, туман ва шаҳар бош имомларидан ташқари республика “Нуроний”, “Маҳалла” жамғармалари, Адлия бошқармаси, “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати вилоят бўлимлари вакиллари ҳам иштирок этишаётгани боис

Навбатдаги йиғилишимиз “Саййид Муҳйиддин махдум” мадрасасида ўтказилди. Ушбу Ислом билим юрти 1992 йили Олтинқўл тумани Жалабек қишлоғида ташкил этилган. 1996 йили биринчи битирувчилари масжидларимизда ишлашга йўл олган эди. Бугунга келиб бу ўқув даргоҳини битирганлар сони етти юздан ошди. Шунга яраша мадрасада илм олиш шароити яхшиланди. Имкониятлар кенгайди. Даставвал бор-йўғи 18 хонали бинода иш бошлаган билим юртига 1994 йилда икки қаватли, 26 хонали ўқув бинноси, 1996 йили 500 ўринли намозхона, 2004 йилга келиб эса, уч қаватли 28 хонали маъмурий бино куриб берилди. Ҳозир билим юртида 101 нафар талаба таҳсил олади.

2007 йили “Ижтимоий ҳимоя йили” деб номланиши

лар, муҳтож, кам таъминланган хонадонлар совға-саломлар билан яна алоҳида йўқланади, хайрия ёрдамлари берилади. Биз кам таъминланган оила болаларининг билим олишига қўлимиздан келганича ёрдам кўрсатишни унутмаслигимиз лозим. Ахир элда, мурувватлининг келажиги бор, деган нақл беҳудага айтилмайди. Бу иш ўз навбатида, келажакка ғамхўрлик, юртимизнинг маънавий салоҳияти ошишига ўзига хос ҳисса бўлади. Шу ниятда вакилликнинг ташаббуси билан мустақиллигимизнинг 16 йиллик байрами ва янги ўқув йили арафаларида масжидларимиз кам таъминланган оилаларнинг фарзандларига бир миллион олти юз эллик минг сўмлик китоб, қалам, дафтар, сумка каби ўқув қуроллари ҳадя қилишди.

— Сиз хизмат тақозоси юзасидан ҳам эл ичида кўп бўласиз. Тадбир ва маросимларида қатнашасиз. Шундай дамларда нималар ҳақида кўпроқ гапирасиз?

— Халқнинг дарду қувончини, нимага эҳтиёжманд эканини билиш учун фақат масжидга келувчилар билан мулоқот қилиш етарли эмас. Шу боис қаерга таклиф қилинсақ, боришга ҳаракат қиламиз. Бундан ташқари, ўзимиз ҳам режа асосида қишлоқ ва маҳаллаларда, мактаб, ўрта ва олий ўқув юрларида, ҳарбий қисмлар, чегара ҳудудида жойлашган ташкилотларда ва бошқа жойларда бўлиб, энг долзарб ижтимоий мавзуларда маърифий суҳбатлар,

га ёт гоёлар таъсиридан сақланишга чақирдилар. Ҳақиқатдан ҳам бу хавф гоёвий бўшлиқ бўлган жойда пайдо бўлади. Ахлоқий тубанликка бошлайди, маънавий таназзулга йўл очади. Гоҳ тузуккина йигитчаларнинг ўзларига ҳеч ярашмаган ярим-ёрти либосда, қиз-аёлларимизнинг бошқа миллатга тақлид қилиб қора ва юпқа матоларда тор кийиниб ёки киндикларини очиб юришлари, хуллас, атрофдагиларнинг диққат-эътиборини жалб қилишга уринишлари кишини ташвишлантиради. Ахир, бу ҳол миллий ва диний урф-одатларимизга ҳам тўғри келмайди. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом): “Ҳаё имоннинг бир шохидир”, деб

ва муҳаббат ноҳўя хатти-ҳаракатларнинг олдини олиши шубҳасиз.

— Домла, муборак рамазон ойида суҳбатлашиб турибмиз. Шундай дамларда юртдошларимизга нималарни эслатишни истардингиз?

— Ривоятларда айтилишича, ҳамиша мурувватли, меҳрибон бўлган Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) рамазон ойи келса, янада саховатли ва ҳимматли бўлиб кетар эканлар. Бу нарса бизга ҳам ибрат бўлиши керак. Ахир, бу улғу ойда қилинган битта яхшилигимиз учун етти юз баробаргача ажр-савоб олиш имконимиз бор. Уни қўлдан бой бермайлик. Бу ойда ҳар биримиз ўз маҳалла-

КЕЛАЖАГИ ХАЙРЛИ

вакили Нуриддин ҳожи ХОЛИҚНАЗАРОВ билан суҳбат

учрашувлар ташкил қиламиз. Ана шундай учрашувларда имон-эътиқод тақозолари, намоз ўқиш одоблари тўғрисида, шунингдек, ҳалоллик, савдода тўғри бўлиш, меҳр-мурувват, яхшилик қилиш ҳақларида гапиришни зарур деб биламан.

— Баъзан ёшларимизнинг феъл-атворларида ҳавойилик, юриш-туриш, кийинишларида ўзгаларга тақлид кўзга ташланади. Миллий ахлоқимизга зид бундай хатти-ҳаракатларнинг қандай олдини олса бўлади, деб ўйлайсиз?

— Олий мажлис, Вазирлар Маҳкамаси ҳамда Президент девони ходимларининг мустақиллигимиз 16 йиллигига бағишланган қўшма йиғилишида Юртбошимиз ҳам бу масалага алоҳида эътибор қаратдилар. Халқимизни миллий анъаналаримиз-

марҳамат қилганлар. Ёхуд бошқаларга тақлид қилиб кийинишдан қайтариб: “Ким бир қавмга тақлид қилса, у ўшалардандир” (Абу Довуд ва Табароний ривояти), деб огоҳлантирганлар. Шу боис ҳам Ислолда либоснинг ўрни ва кийиниш одоби бугунги мусулмон оламида ҳам муҳим масалалардан ҳисобланади. Кийимдан мақсад иссиқ-совуқдан сақланиш ва авратларни беркитишдир. Динимизда эркак ва аёлларнинг кийиниш меъёрлари белгилаб қўйилган. Шу боис аждоқларимиз кийинишларидан ҳаё ва гўзал хулқ барқ уриб турарди.

Майли, ёшларимиз замонавий кийинсин, лекин кийим миллийликдан айрилмаган ҳолда, энг муҳими, ҳаё ва ибодан ташқарида бўлмасин. Миллий урф-одатларимизга ҳурмат

миздаги етим-есирлар, қариялар, кам таъминланган оилалар ҳолидан хабар олсак, уларнинг оилаларида ҳам рамазон ойи, ҳайит байрами хурсандчилик билан ўтишига ўз ҳиссамизни қўшсак, дейман. Ана шунда доимо кишилар ўртасида меҳр-муҳаббат, илиқ туйғулар ҳукмрон, халқимиз ҳаёти фаровон бўлади, иншааллоҳ.

Яқинлашиб келаётган рамазон ҳайити билан барчани, хос-сатан, “Ҳидоят” ўқувчиларини чин юракдан муборакбод этаман. Хонадонларига тинчлик-хотиржамлик, ўзларига сиҳат-саломатлик, дастурхонларига қут-барока тилайман.

Вафо ФАЙЗУЛЛОҲ
суҳбатлашди

МАРД НАФСИ-ЛА ҚИЛУР ЖАНГ

Мустаҳкам дарахт

Юртимизда гоҳ яширин, гоҳ ошкор фаолият юритаётган фитначи миссионерларнинг пуч ғояларига учган, тузоқларига илинган баъзи ёшларга айтадиган гапим бор: арзимас мол-дунёга имонини, динини сотган кимсалар эртага Ватанини ҳам осонгина сотганини ўзи билмай қолади.

Мен аҳил, тинч-тотув халқимизни мустаҳкам гуркираган дарахтга ўшатаман. Бундай дарахтнинг илдизлари чуқурда, бақувват бўлади. Мустаҳкам дарахт осонликча йиқилмайди. Унча-мунча шамоллар зарбини писанд қилмайди. Фақат унинг илдизига қурт тушмаслиги зарур. Ҳар биримиз илдизларимизга хушёр бўлайлик, уларни асраб-авайлайлик.

Шухрат ХУДОЙНАЗАРОВ,
Янгиобод тумани

Энамнинг ўғитлари

Аям уришган кезлар энамнинг олдиларига қочардим. Энам бу одатимни яхши билар, лекин ўзларини билма-

ганга солиб: “Онанг энангни кўриб келгин деб жўнатдим, болам”, дер эдилар. Гоҳо бир ҳовуч туршак, гоҳо битта-иккита қанд-курс бериб, мени қувонтирардилар.

Ҳамон эсимда. Бир куни аям укамга қарамаганим учун мени савалади. Энамникига қочиб кетдим. Шомдан

кейин ухлаб қолибман. Қанча ухладим, билмайман, аллақандай шовқиндан уйғониб кетдим. Ўрнимдан турмоқчи бўлдим. Қўшни хонада холамнинг энамга йиғисиғи қилиб, нолиётганини эшитиб қолдим. Энам холамга насиҳат қила бошладилар:

— Олдин қиз эдинг, энди аёлсан. Ўз шаънингни булғама. Эрингни ёмонлаб нима наф кўрасан? Эринг ёмон бўлса, сен яхши қилиб ол, болам. Ажрашиб, ундан яхшисини топмоқ-

чимисан? Сал нарсага аразлаб келаверсанг, жанжал кўпаяверади, оилангнинг тинчи йўқолади. Отанг билан бирга яшаб, мана, чол-кампир бўлдик. Берайб Парвардигор. Гоҳида мен, гоҳида отанг бир-биримизнинг айбларимизни яширганмиз. Онам раҳматли доим: “Эрнинг нонини ейиш учун темирдан

тиш керак, болам...” деб айттардилар. Нега шунақа дейсиз, деб безор қилардим. Отанг билан яшаб бу гапни тушундим. Темир тиш бўлмаса, оила нураб боравераркан. Бирига чидаб, бирига кўз юммасанг, эр-хотин бўлиб ким узоқ яшай оларди...

Энам жуда кўп гапирдилар. Холам эса миқ этмай тингларди. Ҳатто йиғиси ҳам тиниб қолди. Ниҳоят, эшик очилиб ёпилгани эшитилди. Холам чиқиб кетган эди. Энам узоқ вақт кутдилар, холам қайтиб келмади.

Энамнинг ўғитлари ҳамон ёдимда. Гоҳо оиладаги етишмовчиликлардан қийналсам, раҳматли энамнинг ўғитларини эслаб, сабрга юзланаман.

Зарифа,
Булоқбоши тумани

Қалби кенг инсон

Ўнинчини битираётганимда катта акам билан опамнинг оталари бошқа эканини билдим. Онам биринчи турмушидан ажрашиб, иккита боласи билан янги турмушга чиққан экан.

Мен бу ҳақиқатни эшитганимда, тўғриси, сал эсанкираб қолдим. Шунча йил қандай қилиб буни билмай яшаганимга ҳайрон қолдим. Ҳатто бир куни отам билан суҳбатда шу ҳайратимни билдириб қўйдим.

Отам ерга тикилиб бир муддат жим қолдилар. Сўнг бошларини кўтариб, чуқур хўрсиндилар. Менга жилмайдилар. Ўринларидан туриб, яқинимга келиб ўтирдилар ва елкамга қоқиб:

— Аслида, опангга ҳам, сизларга ҳам буни бир умр билдирмоқчи эмасдим, ўғлим... — дедилар.

Ортиқча гапириш ўринсиз туюлди, туриб кетдим. Шундай оддий, қалби кенг инсоннинг фарзанди эканимдан фахрландим.

Фарҳод,
Тошкент

Мард нафси-ла қилур жанг...

Инсонда ақл, меҳр каби фазилатлар бўлганидек, жаҳл, ҳирс каби иллатлар ҳам бор. Ҳар куни ичимиздаги шундай иллатлар билан курашамиз.

Жоҳил киши ҳақиқатни тан олмайди, айбига иқрор бўлмайди. Нафси ғолиб банданинг қорни тўйса-да, кўзи тўймайди. Неъматларга шукур

қилишни унутиб яшайди. Ақлли одам эса илмга, ўзлигини англашга, донишмандлар тарбиясини олишга интилади. Нафсига қул бўлмай, аксинча, уни жиловлаб олганлар эл ҳурматини топади.

Донишмандлардан бири бундай деган экан:

*Мард нафси-ла қилур жанг,
Йўқса ўзин ҳоли танг...*

Нурбек РАҲИМ,
Ёзёвон тумани

Ерда унган ҳар гиёҳ...

Июл ойи бошида Узун ўрмон хўжалигида соя-салқин жойда дам олдик. Ҳаммамиз кун бўйи атрофимиздаги хўшманзара табиат гўзаллигидан, асов Тўпаланг дарёси шовқинидан, ер остидан сизиб чиқиб, анҳор бўлиб оқётган тиниқ булоқ сувларидан ҳайратда эдик. Табиат қўйнида юриб кун кеч бўлганини билмай қолибмиз. Қуёш ботар-ботмас зовур бўйлаб уйга қайтдик. Кенжа қизим зовур ичида

ўсган қамиш бошоқларидан узиб беришимни сўраб қолди. Амаллаб, бир неча бошоқни узиб олдим.

Уйга етиб келгач, қизим бошоқлардан бири нима учун бошқаларига мутлақо ўхшамаслигини сўраб қолди. Диққат билан қарасам, чиндан ҳам шундай экан. Эртаси ҳайратимни бир олим ҳожи акамизга билдирдим. У киши Яратганга таҳсин айттар экан, бу олам мўъжизаларга, биз билган-билмаган сир-асрорга нақадар бой эканини таъкидлади. Сўнг:

“Ердан униб чиққан ҳар гиёҳ
“Ваҳдаҳу ла шарика лаҳу”

дер маъносида икки мисра шеър ўқиди.

Иқрор бўлдим. Яратганининг қудрати чексизлигига яна имон келтирдим. Унга ҳамд айтдим.

Азамат РЕБЯЖЕВ,
Сариосиё тумани

СОМАЛИ ДЕМОКРАТИК РЕСПУБЛИКАСИ

Икки минг йил муқаддам сомали тилида сўзлашувчи таябоқар кўчманчилар Ҳабашистон тоғолди ўлкаларидан ва Шимолӣ Кениядан бу ерга кўчиб келиб ўрнашишган. Сомали жамияти ҳайвонлар учун сув ва ўтлоқ ахтариб кўчиб юрадиган қабила-лардан иборат эди. Саккизинчи асрда Аббосий халифалар таъқибидан қочиб келган сунний мусулмонлар бу ерда Могадишо, Марка ва Барауэ шаҳарларига асос солишди ва маҳаллий аҳоли билан қўшилиб кетишди. Исломни қабул қилган бир неча Сомали сулолалари жанубий ва шарқий

Майдони: 637700 кв. км.
Аҳолиси: 7,5 миллион киши.

Пойтахти: Могадишо шаҳри.

Тузуми: республика.

Давлат бошлиғи: вақтинчалик президент.

Маъмурий тузилиши: 18 та вилоятдан иборат.

Йирик шаҳарлари: Харгейса, Кисимайо, Барбара.

Пул бирлиги: сомали шиллинги.

ҳудудларга кўчиб бориб, у ерда деҳқончилик билан шуғуллана бошлашди.

Кейин мамлакат ғарбликлар истилосига дучор бўлди. Аввал 16 асрда португаллар Барауэни вайрон қилишди. Сўнгра италияликлар, инглизлар ва франсузлар бостириб киришди. У кўп йиллар мобайнида ана шу уч Оврупа давлатининг ҳукмронлиги остида бўлди. 1884 йилда Буюк Британия ўзининг

«Сомалиленд» деган протекторатини ташкил этганини расман эълон қилди. 1954 йили сомалиликларнинг қаттиқ норозилигига қарамай, Буюк Британия Сомалининг Огаден ўлкасини Ҳабашистонга бериб юборди. 1960 йилнинг 1 июлида мустақил Сомали Республикаси ташкил топди.

Аммо мамлакат мустақил бўлганидан кейин ҳам тинчимасди. Бир неча марта ҳарбий тўнтаришлар содир бўлди, Огаденни талашиб Ҳабашистон билан урушди. Курғоқчиликлар, фуқаролик урушлари миллионлаб қочоқлар пайдо бўлишига олиб келди. Қўшни мамла-

катларнинг босқини ва баъзи вилоятларни босиб олиши, ҳарбий фитналар ҳозиргача тўхтамаётир. 1996 йил декабрида Ҳабашистон армияси қисмлари «Ал-иттиҳод ал-исломийа» жангчилари гуруҳи назорат қилиб турган Сомалининг жануби-шарқий ҳудудларига бостириб кириб, бир неча чегарабўйи шаҳарларни босиб олди. Орадан икки йил ўтиб Сомали шимолидаги Босассо шаҳрида сулҳга эришиш бўйича конференция ўтказиш режаланган эди, аммо унинг очилиши ҳозиргача тўрт марта кечиктирилди.

2006 йил июнда ҳукумат тепасига келган янги раҳбарият мурасасиз урушларга барҳам бериб, мамлакатда тартиб ўрнатишга эришди. Аммо шу йилнинг бошида кўпоровчи кучлар АҚШ ёрдамида бу ҳукуматни ағдаришга муваффақ бўлди. Мамлакатда яна бошбошдоқлик ҳукм сура бошлади.

Сомали қишлоқ хўжалигига ихтисослашган мамлакат ҳисобланади. Ош тузи, ниобий рудаси қазиб олинади. Мамлакатда бир неча тўқимачилик, озиқ-овқат корхоналари ишлаб турибди. Ба-

лиқчилик, хушбўй гиёҳларни йиғиш анчаривожланган. Кўчманчилар чорвачилик билан шуғулланади. Сомали деҳқонлари пахта, банан, шакарқамиш етиштиришади. Хорижга тирик чорва ҳайвонлари, балиқ ва денгиз неъматлари, банан чиқарилади. Четдан дастгоҳлар ва уларнинг эҳтиёт қисмлари, озиқ-овқат, бензин, ўғит харид қилинади. Асосан Саудия Арабистони, Ҳабашистон, Кения, АҚШ, Италия, Буюк Британия, Олмония билан савдо-иқтисодий алоқалар ўрнатган.

Сомали аҳолисининг 98 фоизи сомалиялик кушитлар, қолгани араблар, ҳиндлар, италияликлар ва покистонликлардир.

Ислом мамлакатнинг давлат дини саналади. Сомали худудига Ислом ўн

биринчи-ўн иккинчи асрларда тарқалган, лекин мамлакатнинг кенг миқёсда мусулмонлашиши ўн еттинчи-ўн саккизинчи асрларга тўғри келади. Аҳолининг салкам 99 фоизи мусулмонлардир, уларнинг асосий қисми аҳли сунна вал жамоанинг шофеъий мазҳабига мансуб. Оз миқдорда зайдийлар ва ибодийлар оқимида кирганлар бор. Ўлканинг жануби-ғарбида бутпараст уруғ-қабиалар ҳам учрайди. Сомали

лида ўн учинчи асрда қурилган масжидлар ҳам сақланиб қолган. Бир неча ўқув юртларида диний мутахассислар тайёрланмоқда. Сомали Ислом Конференцияси Ташкилоти аъзосидир.

Аҳмад ТУРСУН

Манбалар:

“Страны мира”. Справочник, Москва, 2003 г., стр. 397-400.

“Атлас мира”. Справочник, Москва, 2003 г., стр. 68.

“Ислом”. Справочник. Тошкент, “ЎзСЭ”, 1989 й., 328-329-бетлар.

Интернет сайтлари.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ
عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ

“Эркаклар хотинлар устидан (оила бошлиғи сифатида доимий) қоим турувчилардир. Сабаб – Аллоҳ уларнинг айримлари (эркаклар)ни айримлари (аёллар)дан (баъзи хусусиятларда) ортиқ қилгани ва (эркаклар ўз оиласига) ўз мол-мулкларидан сарф қилиб туришларидир” (Нисо, 34).

Аллоҳ эркакни оила бошлиғи этиб танлади, шу боис даражада уни аёлдан устун қилди.

ОИЛА БОШЛИҒИ

“Эркаклар аёллардан бир даража устундирлар”.

Эркаклар оғир меҳнатларда ишлаб, оиласининг иссиқ-совуғидан доимо хабардор бўлиб туради, моддий томондан таъминлаб, нафақаларини беради, чет ҳужумлардан ҳимоя қилади.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир ҳадисларида бундай деганлар: “Сизнинг ҳар бирингиз бошлиқ ва ҳар бирингиз қўл остингиздагиларга жавобгарсиз”.

Эр оила бошлиғи, оиладаги мол-мулкнинг эгасидир. Ўзи меҳнат қилиб топган бу мулкдан эҳтиётлаб фойдаланишни аёлига ишониб топширади. Аёли ўзининг ифратини сақлаш билан бирга, эрининг мол-мулкни ҳам асрашга бурчли. Эркак оиланинг тинч-тотувлигини, бахт-саодатини, равнақини, гуллаб-яшнашини, фарзандларининг камолини ўйлаб, ҳар қандай оғир ишни бўйнига олади. Шунингдек, у оилани мустақкам ҳолда тутиб туришнинг барча чора-тадбирларини кўришга ҳам бурчлидир.

Иззатуллоҳ ЙЎЛДОШ

тайёрлади

Адабиётлар:

Абдулазиз Мансур. “Қуръони карим маъноларининг таржимаси”, Тошкент Ислам университети нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2004 й.

Муҳаммад Али Собуний. “Савфатут тафасир”, Дамашқ, Байрут, “Ал-Ғаззолий” нашриёти, 1986 й., 274-бет.

Ибн Касир. “Тафсири Жалолайн”, Қоҳира, “Дорут турос” нашриёти, 1-жилд, 491-бет.

СОЛИҲА ХОТИН ЭР ДИЁНАТИНИНГ ЯРМИ

Ҳадислардан намуналар

* * *

Икки қиз фарзандни боқиб, тарбиялаб вояга етказган одам билан мен жаннатда бирга бўламан.

Имом Муслим, Термизий ривояти

* * *

Хотинларнинг баракалироғи сарф-харажатни камроқ талаб қиладиганидир.

Имом Аҳмад ривояти

* * *

Никоҳ ила турмуш куриб кўпайинглар, зеро, мен қиёмат куни бошқа умматлар олдида сизларнинг кўплигингиз билан фахрланаман.

Байҳақий ривояти

* * *

Нафақа ва садақа беришда аввал ўзингдан бошла. Агар бирор нарса ортса, аҳли аёлингга бер. Агар яна бирор нарса ортиб қолса, қариндошларингга бер. Улардан ҳам ортса, бошқаларга бер.

Насайининг «Сунан»идан

* * *

Қайси бир мўминга Аллоҳ таоло солиҳа хотин насиб қилган бўлса, демак унинг диёнатининг ярмига ёрдам қилибди. Қолган иккинчи ярми учун унинг ўзи ҳаракат қилсин.

Термизий ривояти

(«Минг бир ҳадис», Тошкент, 1991, 125-бет).

ҲАЁ ИМОНДАНДИР

Аёлларга хос энг гўзал ва қадрли безак ифбатдир. Иф-фати йўқ аёл нурсиз бир гав-дадан ўзга нарса эмас. Иф-фатини сақлашга уринмаган аёл ҳеч қачон муҳаббат ва илтифотга сазовор бўла олмайди.

Опа-сингиллар! Сизлар учун энг зўр бойлик ва энг улуг мартаба, энг улкан фа-

зилат ифбатли бўлиш! Бун-дай аёл гарчи камбағал бўлса-да, маънавий жиҳатдан бадавлат ҳисобланади. Иф-фатсиз аёл қанча бадавлат бўлмасин, эл назарида фа-қир ва ҳурматсиздир. Хотин-қизлар чиройлари, пул ва молларига эмас, балки иф-фатларига қувонишлари лозим.

Ифбатнинг буюк фазилат эканини билиш учун унинг ажралмас қисми бўлган хис-латлар билан танишиш лозим. Ҳақимларнинг ёзишларича, ифбатда ўнта қисм бор: ҳаё, сабр, тийилиш, поклик, қано-ат, шошмаслик, очик юзлилик, ихлос, тартиб, саховат.

Олима БАНОТ

РАМАЗОН САБОҒИ

Ўшанда олти ёшларда эдим. Ота-онамнинг ҳали тонг отмасиданоқ туриб овқатла-нишлари менга жуда қизиқ туюларди. Мен ҳам рўза тутаман, дедим бир куни. Ота-онам бунга рози бўлишмади. Шундан сўнг меҳрибон ва кўнгилчан бобомнинг уйига жўнадим. Ўша кеча жуда сер-гак ухладим. Саҳарлик пайти-да бобом мени уйғотдилар. Жуда хурсанд бўлиб кетдим. Сакраб ўрнимдан турдим-да, юз-қўлимни ювдим. Саҳарлик қилдим. Жудаям мароқландим. Лекин шу куни тушга етиб-етмай кўз олдим қоронғула-шиб, ҳолдан кета бошладим. Бу ҳолатимни енгиллашга ури-ниб, ўртоқларим билан ўйинни давом эттирдим. Оч-ликка бардош бериш учун жа-соратли бўлишга ҳаракат қилар эдим. Бир пайт бобом мени чақириб қолдилар. Ол-диларига борганимда эса қўлимга қаймоқ суртилган

нон бердилар. Мен ҳайрон эдим, “Рўза тутдим-ку”, де-ган маънода бобомга қарадим. “Қизим, кичкина болалар рўза тутганида тушлик пайти бирор нима еб олишади, — дедилар. — Лекин ташқари-га чиқмагин. Ташқарида бошқаларнинг кўзи еяётган нонингга тушса, гуноҳкор бўласан!”

Шу тарзда рамазон ойи ўтди. Эсимни танигунимча рамазон ойида бобомникида яшадим. Мактабга кетаётиб, бобом берган таомними, қаймоқ суртилган нонними, бирон ширинликними еб олардим. Катта бўлиб англа-димки, шу йўл билан бобом кўнглимда рамазонга бўлган ҳурмат ва интиқликка зарар етказмаган ҳолда динимиз та-лабларини бажарган, шу-нингдек, рамазон ойида кўча-кўйда овқатланмаслик ҳақида хотирадан ўчмас бир дарс берган эканлар.

Яна, бола кўнглида ниш ура бошлаган туйғуларни яхши томонга йўналтириш-ни ҳам бобомдан ўргандим. Бобожонимнинг ўша саъй-ҳаракатларидан бугун дилим-да рамазони шарифга ўзгача интиқлик бор. Унинг раҳмат ва мағфиратли онларини бе-худа сарфламасликка, балки ҳар бир дақиқасидан фойда-лана билишга, кўпроқ савоб-ли амаллар қилишга интилиб кутаман.

Бугун рамазон ойининг қадрига етмаган, бу ойда бир-бирига терс сўз айтаёт-ган, ёрдамга муҳтожларни қуруқ қайтарган, бир-бири-ни ранжитаётган кишиларни кўрсам, кўнглимдан: уларда менинг бобожонимдек бобо бўлмаган бўлса керак-да, де-ган ўй ўтади.

Музейяна
АБДУЛМУХТОР
ҚИЗИ

ЖУЛАЙБИБ АС-САҲОБИЙ

Жулайбиб Бани Саълаба қабиласидан, ансорларнинг амирларидан. Кунлардан бир куни Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ансорийларидан бир кишига: «Эй фалончи, қизингни менга турмушга бер», дедилар. У киши: «Бош устига», деди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Ўзимга эмас, Жулайбиб учун сўрадим», деган эдилар, у: «Ундай бўлса, хотиним билан маслаҳатлашиб олай», деди. У хотинининг олдида бориб: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қизингнинг қўлини сўраяптилар», деган эди, хотини: «Бош устига», деди. Эри: «Ўзларига эмас, Жулайбиб учун сўраяптилар», деди. Шунда хотини: «Аллоҳ номига қасам, Жулайбибга қизимни узатмайман», деди. Отаси қизини узата олмаслигини айтгани Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига кетаётганида, қизи дарпарда ортидан: «Менга ким совчилик қилди?» деб сўраб қолди. Отаси: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бировга сўрадилар», деди. Қизи: «Сизлар Расулulloҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) илтимосларини рад этмоқчимисизлар? Мени Расулulloҳ талаб этган жойларига узатинглар, чунки Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) менга хайрли ишни раво кўрадилар», деди. Отаси Расулulloҳ (с.а.в.) ҳузурларига бориб: «Эй Аллоҳнинг расули, қизимни Жулайбибга никоҳлаб қўяверинг», деди.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) газотлардан бирида: «Ичингиздан бирор кишини йўқотиб қўймадиларингми?» деб сўраган эдилар, саҳобалар: «Йўқ», дейишди. Мана шу савол-жавоб бир неча бор такрорлангач, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Мен Жулайбибни йўқотиб қўйдим, уни ўлиқлар орасидан қидиринглар», дедилар. Улар қидириб, Жулайбибнинг жасадини топишди. У мушриклардан етти кишини ер тишлатгач, унинг ўзини ҳам ўлдиришган эди.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Жулайбиб етти мушрикни ўлдирди, кейин уни ўлдиришди», дедилар. Сўнг унинг жасадини муборак елкаларига ормоқлаб олиб кетдилар-да, нарироқда қабр кавлаб, кўмдилар. Жулайбибнинг мурдаси тобут кўрмай, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) елкалариданоқ қабрга тушди.

ҲУДАЙР

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бир неча аскарни бир топшириқ билан жўнатдилар. Улар ичида Ҳудайр исмли саҳоба ҳам бор эди. Ўшанда очарчилик бўлиб, одамларда овқат камайиб кетган эди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) аскарларнинг барчасини овқат билан таъминладилар-у, лекин Ҳудайрга овқат беришни унутиб қўйдилар. Аммо Ҳудайр сабр қилган ҳолида отлар ортидан: «Ла илаҳа иллаллоҳу валлоҳу акбар, валҳамду лиллаҳи ва субҳаналлоҳи ва ла ҳавла ва ла

қуввата илла биллаҳ... Эй Раббим, мана шу менга энг яхши йўл озиғидир», деб сафарга чиқаверди.

Шу пайт Ҳазрати Жаброил Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) ҳузурларига келиб: «Раббим мени ҳузурингизга юбориб, Худайрга йўл озиғи беришни унутганингизни ва у айтаётган калималар қиёмат куни ер билан осмон оралиғида қай даражада нур бўлишини ҳамда унга йўл озиғи жўнатишингиз хабарини беришни буюрди», деди. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) саҳобалардан бир кишини чақириб, унга Худайрнинг йўл озиғини бердилар-да: «Агар унинг олдига етиб борсанг, у нима деяётганини ёдлаб ол, йўл озиқ-овқатини топшираётганингда ҳам нима деяётганини ёдлаб ол, Расулulloҳ сенга салом айтдилар, дегин ҳамда унга овқат беришни унутганимни ва Аллоҳ Жаброилни (алайҳиссалом) юбориб, уни эслатганини, қиёматдаги нурнинг қандай бўлиши хабарини берганини айтгин», дедилар.

Юборилган киши Худайрнинг олдига келганида Худайр бояги сўзларни айтиб кетаётган эди. Кейин унга яқин келиб: «Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) сенга салом айтдилар ва мени сенга йўл озиғи билан юбордилар, чунки аввал беришни унутган эканлар. Аллоҳ Жаброилни (алайҳиссалом) осмондан юбориб, бунни эслаттирибди», деди. Шунда Худайр Аллоҳга ҳамду сано ва Расулulloҳга салавот айтди-да, сўнгра: «Оламлар Рабби Аллоҳга ҳамд бўлсин. Раббим етти осмон тепасидан, Аршининг юқорисидан туриб очлигим ва заифлигимга раҳм қилибди. Эй Раббим, Сен Худайрни унутмаганингдек, Худайрни ҳам Ўзингни унутмайдиган қилгин», деди. Юборилган киши Худайр айтган сўзларни ёдлаб, Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) хабар берган эди, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Агар бошингни осмонга кўтарганингда у айтган сўзлар ер

билан осмон оралиғида нур каби таралиб турганини кўрар эдинг», деб марҳамат қилдилар.

АБУ ЖАНДАЛ ИБН СУҲАЙЛ

Бу саҳобий Ислоннинг илк давридаёқ Маккада мусулмон бўлган эди. Отаси уни Ясрибга кетиб қолмасин деб занжирбанд қилиб қўйгани учун ҳижрат қилолмай, Маккада қолиб кетган эди. Худайбийа сулҳига имзо чекилганидан кейин Абу Жандал мусулмонлар томонига ўтиб олди.

Унинг мусулмонлар томонига ўтиши катта ғаввога айланиб кетди. Чунки мусулмонлар билан мушриклар ўртасида тузилган сулҳ шартномасига кўра, мусулмонлардан ким мушриклар томонига ўтса, қайтарилмаслиги, мушриклар томонидан бирор киши ўтса, қайтариб берилиши кўзда тутилган эди.

Абу Жандал минг машаққат билан тутқунликдан қутилиб, занжирларини судраганича мусулмонлардан паноҳ сўраб келганида, ота ўғлининг қайтарилишини Расулulloҳдан (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) қаттиқ талаб қилди: «Сулҳ шартларига

мувофиқ сандан биринчи бўлиб сўрайдиганим шу, агар ўғлим қайтариб берилмаса, сулҳ бузилади!” деб туриб олди. Расули Акрам сулҳ ҳукмидан Абу Жандалнинг истисно қилинишини хоҳлаган эдилар. Бироқ отаси Сухайлнинг қайсарлигини кўриб, сулҳни қутқариб қолишни ўйладилар ва валиининг истагига кўра Абу Жандални мушрикларга топширишга рози бўлдилар. Бечора Абу Жандал бу

холдан қаттиқ қайғуриб, хафа бўлди:

– Мен мусулмон бўлганим учун шундай зулмларга, азобларга учраган эдим. Яна мени қайтадан зулм ичига отмоқчимисизлар? Яна мушриклар қўлига топширмоқчимисизлар?

У титраб-қақшаганча ҳаммага жавдираб қарар, баданидаги яраларни кўрсатиб, изтиробли аҳволини тушунтираркан, мусулмонларнинг марҳаматидан умидвор бўлар эди. Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унга тасалли бердилар:

— Биз шу нарсага битим тузганмиз. Бу битимни бажаришга мажбурмиз. Сен сабр қилгин, Аллоҳдан умидингни узма, Аллоҳ ўзи яқинда сени ва сен кабиларни рўшноликка чиқаради, — дедилар.

Абу Жандал яна ўша кишанланган ҳолича Маккага қайтишга мажбур бўлди.

Ўша пайтда вазият ўта нозик, асаблар таранглашган эди. Абу Жандалга татбиқ қилинган муомала мусулмонларни жунбушга келтирди. Абу Жандалнинг такроран зо-

лимлар қўлига топширилишига баъзилар чидай олишмади. Ҳатто Ҳазрати Умар ҳам мувозанатдан чиқиб кетдилар. Расули Акрамнинг ҳузурларига бориб:

– Сиз Аллоҳнинг пайғамбари эмасмисиз?! Сўзингиз ҳақ сўз эмасмиди?! Бу залолатни нега қабул қиляпсиз?! – деб юбордилар.

Шунда Пайғамбаримиз (алайҳиссалом):

– Муҳаққақ, мен Аллоҳнинг пайғамбариман. Аллоҳга исён қилганим ҳам йўқ. Биздан уларга кетганларни (яъни, Исломдан чиққанларни) Аллоҳ биздан узоқ қилсин. Улардан бизга келганлар учун эса, Аллоҳ албатта бирор чора яратади, — дедилар.

Абу Жандал кўп ўтмай маккалик мушриклар исканжасидан қутулди. Мадинага борсам, яна мушриклар жанжал кўтаради, деган фикрда ўзига ўхшаб мушриклар тазйиқидан қочиб юрган Абу Басир деган киши изидан бориб Макка ва Шом йўли оралигидаги Ис деган жойда ўрнашиб қолди. Бу ер бетараф ва хавфсиз бир чегара бўлиб, қурайшийларнинг Шом тижорат карвони шу ердан ўтар эди.

Лекин Абу Жандалга (розийаллоҳу анҳу) Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) тириклик пайтларида ғазотга чиқиш насиб қилмади. Кейинчалик у Шом сафарига чиқди. Авомис вабоси сабабли хижратнинг ўн саккизинчи йили ўша ерда вафот этди.

Аҳмад МУҲАММАД
тайёрлади

«Имом Шоший» номи билан танилган Абу Саид Хайсам ибн Кулайб ҳадис илми ривожига катта ҳисса қўшган олимлардандир. У кўплаб араб манбаларида ишончли муҳаддис сифатида эътироф этилади.

ИМОМ ҲАЙСАМ ИБН КУЛАЙБ

Абу Саид Хайсам ибн Кулайб ибн Сурайж (баъзи манбаларда Шурайх) ибн Маъкил Шоший Бинкасий Туркий Шош воҳасининг бош шаҳри Бинкас (Бинкат)да туғилган. Дастлаб Бухоро, Самарқанд, Насаф ва Термиз каби шаҳарларда таниқли муҳаддислардан сабоқ олди. Сўнгра Балх шаҳрида Закариё ибн Яҳё ибн Асад Марвазий, Исо ибн Аҳмад Асқалоний, Бағдодда Аббос ибн Муҳаммад Дурий, Яҳё ибн Жаъфар Забарқон, Маккада Абул Ҳасан Бағовийдан ҳадис илмини ўрганди.

Машҳур тарихчи Ёқут Ҳамавий унинг таниқли имом, ҳофиз, сайёх, муҳаддис ва адиб бўлганини ёзади..

Ибн Кулайб Шоший кўп шогирдлар етиштирган. Улар орасида Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исҳоқ Исфаҳоний, Абулқосим Али ибн Аҳмад Хузоъий, Абу Наср Бухорий Калабозий, Мансур ибн Наср Самарқандий каби таниқли олимлар бор. Буюк аллома Абу Бакр Қафтол Шоший ҳам Хайсам ибн Кулайбнинг шогирди бўлган.

Хайсам Шоший умрининг охириги йилларида Бухорода истиқомат қилиб, кейин Шошга қайтган, ҳижрий 335 (милодий 947) йили шу ерда вафот этган.

Хайсам Шоший ўлкамиз тарихида Имом Абдуллоҳ ибн Муборак Марвазийдан кейин биринчилар қатори «Муснад» («Муснад ул Кабир») асарини таълиф этди. Ушбу асар «Муснади Шоший» номи билан машҳур.

«Муснади Шоший»нинг ягона қўлёзма нусхаси Дамашқ шаҳридаги «Аз-Зоҳирия» кутубхонасида сақланган, кейинчалик Дамашқдаги нодир қўлёзмалар сақланадиган «Мактабатул Асад» номли кутубхонага ўтказилган. 192 варақдан иборат ушбу қўлёзamani ҳижрий 558 (милодий 1163) йили хаттот Ҳофиз Зиёуддин Муқаддасий насх хатида кўчирган. Асарни дубайлик йирик ҳадисшунос доктор Маҳфуз Раҳмон Зайнуллоҳ тадқиқ этиб, бир неча жилдда Мадинаи мунавварада нашр эттирган.

Хайсам ибн Кулайб Шоший «Муснад»ни ёзишда ўзига хос йўл тутди. ҳадисларни саҳиҳ ёки ҳасан эканига қараб эмас, балки ровий мартабаларига кўра жойлаштирди.

«Муснади Шоший» таълиф услуби таҳминан бундай:

— аввал тўрт халифанинг иснодлари, кейин жаннат башорати келган ўн саҳоба, сўнгра бошқа саҳобалар ривоят қилган ҳадислар алифбо тартибида келтирилган;

— муаллиф баъзи ҳолларда саҳобанинг қисқача таржимаи ҳолини айтиб ўтади. Баъзида эса унинг фақат исми, куняси ва нисбаси билан чекланади;

— саҳобаларнинг иснодларини улардан ривоят қилинган тартибга кўра жойлаштирган;

— ҳадисларни ривоят қилишда уларнинг иснодлари, матнлари тўғрисида сўз юритилмаган. Айрим ҳоллардагина ҳадиснинг исноди, матни тўғрисида тўхталиб ўтилган;

— айрим ҳадисларнинг исноди бир хил бўлса, ҳадис матнини келтириб, «мислаҳу» ёки «наҳваху», яъни «унга ўхшаш», «унга тегишли» каби сўзларни келтириш билан чекланган.

Неъматулло МУҲАМЕДОВ,
Тошкент ислом университети катта ўқитувчиси, тарих фанлари номзоди

Норасо дунёнинг камми билмагай,

Мирзажон ИСЛОМОВ

Аллоҳдан қўрққин

Дунёни сердарахт боққа қиёслаб,
Хаёлан ошиқиб ичкари кирдинг.
Беҳисоб дарахтлар қаддини ростлаб,
Кўкларга талпиниб турганин кўрдинг.

Дарахт шохларига етмайди саноқ,
Ҳар шохда гуркирар япроқ беадад.
Ҳар новдада бир қуш сайрайди янгроқ,
Шукуҳи қалбингга беради мадад.

Қушчалар сайроғи дилинг этиб лол,
Шодланиб, симобдек эрийсан ногоҳ.
Қанчалар ёқимли бўлмасин бу ҳол.
Гурурланма, эй дил, ўздан бўл огоҳ...

Дуоларга кўчсин юрагинг оҳи,
Қўрқиб, раҳматидан бўлиб умидвор.
Мағфират айламоқ банда гуноҳин
Меҳрибон Аллоҳга эмасдир душвор.

Шукрингни қилма канда

Тирик — масрур чоғингда
Эзгуликни касб айла.
Гул унсин дил боғингда,
Ҳимматларга бел бойла.

Ақлдан топдим деб шон,
Асло ўзингдан кетма.
Ақл илоҳий инъом
Эканин ҳеч унутма.

Шайтон касби ёмонлик,
Оздирар ҳақ йўлингдан.
Кўрмассан ҳеч омонлик
Имон кетса дилингдан.

Дономан деб, Мирзажон,
Бўлма охир шарманда.
Ҳаёт синов-имтиҳон,
Шукрингни қилма канда...

Фарғона шаҳри

Одил ҲОТАМ

Машрабхонлик

Бу даврада янграган ҳар сўз
Тонг васлидан дил ёрган гунча.
Бўй таратар ёруғ бир юлдуз
Кўнгил тоқи нурга тўлгунча.

Бу даврада чекилган оҳлар —
Наманганнинг қора тутуни.
Тутундан ёш тўккан нигоҳлар
Юмилмагай узун қиш туни.

Бу даврага келтиргувчи йўл,
Хаёл қадар узундан-узун.
Бахтим бошга кўтаролмас қўл,
Кунлар тунга букади тизин.

Давра тўзмас на кеч, на кундуз,
Унинг исми орзу, ғам, гурбат.
Ёр кўйида тентираб ҳануз
Ақлу хушдан бегона Машраб.

Тандир

Онам Рўзима Ғойибназар қизи хотирасига

Умр деганлари, онажон, шудир,
Бир куни қувончу бир кун қайғудир.
Ўлим охиратдан келган бурғудир,
Она, тандиримиз соғинган сизни...

Балки бу тандир ҳам бузилиб кетар,
Армонлар турнадай тизилиб кетар,
Боқсам юрак-бағрим эзилиб кетар,
Она, тандиримиз соғинган сизни...

Сиз ёпган нонларнинг таъми ўзгача,
Сизсиз кечаларнинг шами ўзгача,
Бу дунёнинг ортиқ-ками ўзгача,
Она, тандиримиз соғинган сизни...

Кўнгишлар тубидан гами кетмагай

Вояга етказди бизни меҳрингиз,
Ўғлимга кулчалар ёпиб бердингиз,
Энди чевара ҳам кўрсам дердингиз,
Она, тандиримиз соғинган сизни...

Дердингиз: — Ҳар лаҳза ганимат дийдор,
Бизга борлигингиз этдингиз нисор.
Бир уюм тупроққа бўлдик интизор,
Она, тандиримиз соғинган сизни...

Тилагим, жаннатлар тўрида бўлинг,
Хотирот — қалбимиз кўрида бўлинг,
Бир умр кўзларим нурида бўлинг,
Тандиримиз мудом соғинар сизни...

Айт, қачон...

Тўқис яшамоқлик шиорингми, айт,
Ошлар ошамоқлик қарорингми, айт,
Буюрсин, омадлар барорингми, айт,
Айт, қачон шукрона қилгайсан, одам?

Норасо дунёнинг ками битмагай,
Кўнгил тубларидан гами кетмагай,
Буткул ёритмоққа шами етмагай,
Айт, қачон шукрона қилгайсан, одам?

Ўзингча осмонни “ушлаб” турасан,
Гоҳида кўксингга муштлаб кўрасан,
Аён-ку, кўнглингни хушлаб юрасан,
Айт, қачон шукрона қилгайсан, одам?

Тонг аро тиниқиб уйғондинг, мана,
Тўрт мучанг соғ-омон — ишондинг, ана...
Ҳаёт завқларидан тўлғондинг яна,
Айт, қачон шукрона қилгайсан, одам?

Умр-ку ямоғу қуроқ — ўтади,
Гоҳ қувонч, гоҳида фироқ тутади,
Охири шу қаро тупроқ ютади,
Айт, қачон шукрона қилгайсан, одам?

Ҳаёт кимга армон, кимгадир ҳавас,
Ҳазрат Навоийдан етгайдир бир сас:
“Васл биҳиштида шукр эт бу нафас...”
Айт, қачон шукрона қилгайсан, одам?

Чин дўстлар суҳбатин унутасан тез,
Ваъдалар субутин унутасан тез,
Қабристон сукутин унутасан тез,
Айт, қачон шукрона қилгайсан, одам?

Кармана тумани

Умархон ЖАЛОЛИЙ

Орзу узун бўлганида

Нафсинг голиб келганида,
Шайтон йўлинг бурганида,
Орзу узун бўлганида
Ўлимни эсла.

Зиёрат қил қабристонни,
Кўр ётган не шоҳу хонни,
Омонат бил доим жонни,
Ўлимни эсла.

Шукр, турдинг тонгу саҳар,
Ҳужжатинг йўқ шомга қадар.
Доим огоҳ сендан ажал,
Ўлимни эсла.

Умринг ўтса тоат қилмай,
Ишлаб кеча-кундуз тинмай,
Манфаатсиз ҳаёт қурмай,
Ўлимни эсла.

Бақувватман, ёшман дема,
Ботилдан кеч, ҳаром ема.
Манзилга етмасдан кема,
Ўлимни эсла.

Бир кун очу бир кун тўқсан,
Бугун бору эрта йўқсан.
Тупроқ қасрга ёвуқсан,
Ўлимни эсла.

Бағдод тумани

ҚИСМАТ

1906 йили Самарқанд вилояти Ургут тумани Сўфиён қишлоғида бир бола дунёга келди. Исмини яхши ният билан «Қутбиддин» қўйишди. Боланинг отаси Муҳиддин Валихонов уламолардан бўлиб, ер-суви, боғроғи бор эди. Мустабид тузумнинг дастлабки йиллари барча хусусий мулкдорлар каби Муҳиддин Валихоновнинг ҳам боғлари тортиб олинди. Ўзи тазйиқ остида қолди. Ёш Қутбиддин бошланғич маълумотни отаси Муҳиддин эшондан олди. Сўнг Ургутдаги мадрасада Худойберди Махсум, Асқархон эшондан илм ўрганди. 1917—1920 йиллари аввал Самарқанд, кейин Бухоро мадрасаларида таҳсил олди. 1937 йили шу ерда калхўзга аъзо бўлиб, уч йил боғбонлик қилди. 1942 йил 8 августда советларга қарши фаолият юргизяпти, деган туҳмат билан ўн йил қамоқ жазосига ҳукм қилинди ва жазони Қозоғистоннинг Оқтепа шаҳридаги қамоқхоналардан бирида ўтказа бошлади. Қутбиддин домла Қозоғистондан ташқари Сибир, Жанубий Ўринбург ва Ўролдаги ўрмонларда ҳам ишлади. Қамоқдалик пайти касаллик орттирди. Шифокорлар тавсияси билан 1943 йил 8 октябрда қамоқдан озод қилиниб, Ургутга қайтди, яна калхўзда ишлай бошлади.

Лекин озодликдаги кунлари узоқ чўзилмади. 50-йиллар бошида республикамизнинг бир қанча таниқли олим-ёзувчилари, диний уламолари сингари Қутбиддин домла Муҳиддиновга ҳам қайта туҳмат тўқилиб, янги сиёсий айб билан 1951 йил ноябрида ҳибсга олинди, уй-жойи тинтув қилинди. Бир уйча, икки бош қўй, бир сигир, гиламлар хатга олиниб, акт тузилди ва улар вақтинча домланинг хотини Малика аяда сақлаб туриш шарти билан қолдирилди.

Ўша кун кечкурун ИИХК (Ички Ишлар Халқ Комиссарлиги)нинг Самарқанд бўлими қамоқхонасида терговчи Климиченко ҳузурига чақириб, таржимон Зоҳидов иштирокида ундан диний фаолият билан шуғуллангани ҳақида кўрсатма беришни талаб қилди. Домла терговчига умуман диний фаолият олиб бормаганини айтди. Сўнг қамоқхона бошлиғи домлани “тартибга чақирриш” чораларини излаб, қамоқхонанинг энг совуқ хоналарида ушлаб туришга буйруқ берди. Қаҳратон қиш бошланишида домла у ерда бир неча кун ушланиб, таҳқир ва азоблар остида яна қайта терговга олиб чиқилди. Қийноқларда эзилиб, совуқ хоналарда тинкаси қуриб, ҳолдан тойган ва руҳан эзилган

домла терговчи қўйган тўхмат “айблар”ни ноилож “бўйнига ола бошлади”:

Савол: Ҳозирги вақтда сиз муридларингиз орасида советларга қарши қандай иш олиб бордингиз?

Жавоб: Мен муридларимни ҳозирги даврда СССРдаги тузумга нисбатан норозилик руҳида тарбияладим. Совет ҳукумати калхўз тузиб, халқни тамомила у ерда ишлашга боғлаб ташлади, улар диний урф-одатларни бажармай қўйишди, чунки Совет ҳукумати бизнинг қонунларимизга хилоф равишда масжидларимизни ёпиб ташлади.

Савол: Сиз советларга қарши тарғиботлар ўтказиш ҳақида бирор кимсадан топшириқ олганмисиз?

Жавоб: Мен советларга қарши тарғибот олиб бориш ҳақида бирор кимсадан топшириқ олганим йўқ. Советларга қарши бўлган фикрларимни ўз ишончим асосида айтганман” (*ЎзССР ДХКси архиви, II том, 145—148-бетлар*).

Шундан кейин яна қийноқ ва терговлар давом этди. Самарқанд вилояти ИИХК (НКВД) бошлиқлари терговни давом эттириш учун домлани Ўзбекистон ИИХКсининг Тошкентдаги қамоқхонасига ўтказишди.

1952 йил 16 январида Тошкентда яна тергов давом этди. Бу ерда ҳам домлага қўйилган эски тўхмат-айбларни бўйнига олишга мажбурлаб, янада оғир руҳий ва жисмоний қийноқларга сола бошлашди. Домла мардонанвор туриб, аввалги терговларга берган жавобларни ИИХКнинг оғир тазйиқ ва қийноқлари остида Самарқанд вилоят терговчиларининг ўзлари ёзиб, қўл қўйдириб олганларини, бугун ўша кўрсатмаларни тамомила рад этишини билдирди.

Орадан икки ой ўтгач, Қутбиддин домла Муҳиддиновнинг айбларига қўшимча ашёвий далиллар сифатида фойдаланиш учун унинг уйида ўтказилган тинтув пайтида олиб қўйилган етти дона араб ёзувидаги китоб, ўн бешга яқин арабча мактуб, бир дона Куръон китоби “аҳамияти бўлмагани учун” куйдириб юбориш йўли билан йўқ қилинган ҳақида акт тузилади” (*Мазкур архив, I том, 35-бет*).

Шуларга қарамасдан, 1952 йил 17—19 май кунлари Самарқанд вилоят суди ҳукми билан Ўзбекистон ССР жиноят кодексининг 66-моддаси II қисми ва 67-моддасига кўра домла 25 йилга қамоқ-сургун жазосига ҳукм қилинди ва жазо муддатини Ўзбекистон ССР

ички ишлар вазирлиги қамоқхоналаридан бирида ўтай бошлади.

Сталин вафотидан сўнг қамоқхонада бегуноҳ қийналиб ишлаётган домла ўша пайтда СССР Министрлар Совети раиси бўлиб турган Георгий Маленков номига шикоят ёзди. Унда Самарқанд вилояти суди мажлисида унга нисбатан адолатсизлик қилиниб, йигирма беш йилга қамоқ-сургун қилингани, бунга нисбатан қўлланган руҳий ва жисмоний қийноқлар асосида мажбуран олинган кўрсатмалар асос бўлгани, бугунга келиб, бу кўрсатмалардан тамомила воз кечгани ва ўзининг иши қайта кўрилиб, оқлангач, бола-чақаси олдига қайтарилишини сўради.

Ниҳоят, Ўзбекистон ССРнинг инқилобга қарши жиноят қилганлар ишини қайта кўриш бўйича комиссияси 1955 йил 20 апрелдаги мажлисида Қутбиддин домла Муҳиддиновнинг мазкур шикояти қайта кўрилди. Аммо йигирма беш йилги қамоқ ҳукми ўн йилга туширилиб, унинг батамом оқланиши ҳамон мавҳум бўлиб қолаверди.

Қутбиддин домла фақат 1955 йил охирларидагина қамоқдан қутулиб, уйига қайтди. Қишлоғида бир оз ишлагач, домланинг илму ирфонидан, туркий, форсий ва арабий тилдаги қадимий қўлёзмалар, луғатларни мукамал билишидан хабар топган Тожикистон Фанлар академияси Рудакий номидаги Тил ва Адабиёт институтидаги эски кадрдонлари академик Абдулғани Мирзаев, профессор Раҳим Ҳошим ва бошқалар у кишини институтга ишга таклиф қилишди. Домла у ерда таниқли тожик адабиётшунос ва тилшунос олимлари билан ҳамкорликда икки жилдли мукамал “Фарҳанги забони тожик” (“Тожик тилининг изоҳли луғати”) китобини тайёрлашда фаол қатнашди.

Аммо у кишига нисбатан эски шубҳалар ҳали тўхтамаган эди. Баъзилар уни ҳамон зарарли диний унсур деса, баъзилар ҳали оқланмаган бўлса керак, деб иғво қила бошлашди. Бундан изтироб чеккан домла Ўзбекистон прокуратурасига ишини қайта кўриб, тамомила бегуноҳ бўлгани ҳақида ҳужжат беришларини сўраб ариза ёзди.

Шу орада эски кадрдонларидан Муҳаммад Раҳимий у кишига Тошкентга бориб, Тил ва Адабиёт институтида ишлашни маслаҳат берди. Бу ерда домлага академик Фафур Фулом ёрдам берди. Қутбиддин домла ҳозирги Ўзбекистон Фанлар академияси қошидаги Алишер Навоий номидаги тил ва

адабиёт институтининг луғат бўлимига ишга ўтказилди. Ҳаш йиллари институтга раҳбарлик қилиб турган академик Азиз Қаюмов раҳнамолигида қадимги туркий ва форсий тилларнинг зукко билимдонларидан Солиҳ Муталлибов, Фузаил Исломов, Анисий, Чустий, Васфий ва бошқалар билан бирга ишлай бошлади. Олтмишинчи йилларнинг иккинчи ярмида академик Эргаш Фозилов раҳбарлигида институтда “Тарихий этимологик луғатлар бўлими” очилиб, домла шу бўлимга ишга олинди. Тўрт жилдли “Алишер Навоий асарлари

*Эргаш Фозилов
санг медицина
Кавказ 1951 йога.
Муҳаммад*

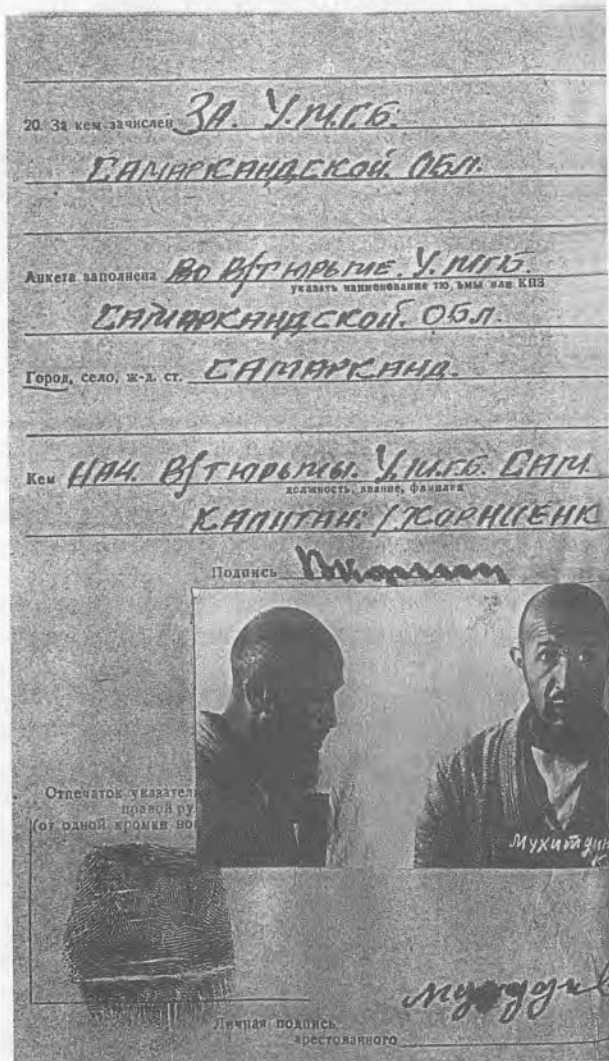
тилининг изоҳли луғати” яратилишида фаол қатнашди. Бўлим бошлиғи Эргаш Фозилов домланинг бу соҳада чуқур билимга эгаллигини англаган ҳолда, у кишига Мирзо Муҳаммади Маҳдихоннинг “Санглоҳ” луғати бўйича муҳим мавзуни номзодлик диссертацияси сифатида ишлашни маслаҳат берди. Домла бу ишончни ҳам юксак даражада оқлаб, 1971 йил мазкур мавзу бўйича илмий иш ёқлади.

Узоқ йиллар совет тузумининг тазйиқларини, туҳмат орқасидан келган таъқиб-хўрликларни бошдан кечирган домла яхши кунлар умиди билан яшади. Ўтмишдаги исломий маданият ва маърифатимизнинг кенг ўрганилиши ва тарғиб этилишини жуда-жуда орзу қиларди. Афсус, домла бу кунларни кўрмай, 1983 йил 18 декабрда оламдан кўз юмди.

Домла вафотидан беш йил чамаси вақт ўтгач, 1988 йил 16 декабрда Ўзбекистон ССР Олий Суди президумининг қарори билан Самарқанд вилояти судининг 1952 йил 17 майдаги ургутлик эшонлардан Абдулхайр Асрорхонов билан бирга Қутбиддин домла Муҳиддинов ҳақидаги ҳукм мутлақо асосиз бўлгани, уларнинг фаолиятида мутлақо жиноят аломатлари йўқ экани аниқланиб, тамомила оқлангани айтилди ва қарорга ўша йиллардаги Ўзбекистон Олий Суди раиси бўлиб ишлаган Содиқжон Йигиталиев имзо чекди (Архив КГБ при СМ УзССР. II-33226, том IV, стр. 359).

Домланинг шогирдларидан марҳум академик Ботурхон Валихўжаев бундай ёзган эди: “Араб, форсий ва туркий тилларни, адабиётни чуқур билганиданми, Шайх Қутбиддинхоннинг атрофи ҳамиша толиби илмлар билан гавжум эди. Ҳазрат ниҳоятда ҳалим ва бағрикенг инсон эди. Хоҳ Қуръони мажид тафсири, хоҳ ҳадиси шариф шарҳи, араб, форс ва туркий тиллар тарихи бўладими, хоҳ Абдулқодир Бедил ёки Алишер Навоий шеърляти билан боғлиқ бўладими, ҳар қандай масала юзасидан ҳазратга ким муурожаат қилмасин, батафсил жавоб эшитар, шайх Қутбиддинхонга чинакам ихлосманд бўлиб, ширин суҳбатларида бўлишни ҳамиша орзу қилар эди (Ботурхон Валихўжаев, “Шайх Қутбиддин Ургутий” (1906-1983). “Имом ал-Бухорий сабоқлари”, 2002, 1-сон 45-бет).

Шерали ТУРДИЕВ,
филология фанлари номзоди

Ҳасан МАНЗУР

ОТАМНИНГ ИЗЛАРИ

Отам кўпни кўрган, тажрибали одам, доим эрта турар, бизларни ҳам барвақт уйғотар эди. Баъзан туришга кўнмай тархашлик қилсак,

— Серуйқу одамнинг уйида барака бўлмайди, — деб насиҳат бошларди. — Саҳар туришга одатланиш керак.

Куёш чиқмай, нонуштага ўтирган дамларимиз:

— Эрта туришни сира қанда қилманглар, саҳар бошланган ишда унум бўлади, — деб таъкидларди.

Отам сингилларини айрича муҳаббат билан суяр, ака-укаларнинг йўриги бошқа, сингилларнинг ҳолидан хабар олиб туриш лозим, дерди.

Баъзан саҳарданок қишлоқнинг турли тарафида турадиган аммаларимнинг уйига отланар, йўл-йўлакай бошқа яқинлари эшигига ҳам бош суқиб ўтар эди.

Қайтиб келганида мамнун жилмаярди.

— Нонсаби ажойиб, борсам, кўчасига сув сеппиб, супурибди, молини соғиб, нонини ёпаётган экан. Бир қувондим. Нонуштани уникида қилдим. Қўй, деганимга қарамай, икки патирни қўйнимга тикди. Сизларнинг ҳам насибаларинг қўшилган-да, бўлмаса, нон устидан чиқаманми?

— Бошқаларникига ўтмадингизми? — деб сўради аям.

— Марямби шаҳарпўрма, энди турибди. Ҳол сўраб, эшигидан қайтдим. Ҳулқарби далага кетиб бўлибди. Униси, — исмини айтишни истамаган жиянимга ишора қилди отам, — ҳали дарвозасини очмабди. Кўп ухлайди, шунинг учун уйда барака йўқ.

* * *

Бобомиздан қолган асбоб-ускуналарни, отамнинг иси келиб туради, дея кўз қорачиғидек авайларди: отамнинг кетмони, отамнинг ўроғи, отамнинг пичоғи...

Отам фахр билан тилга оладиган “Йигит кишини туган қуроли билан баҳолайдилар” каби иборалар ҳали қулоғим остида жаранглайди.

Ҳар баҳор томорқада иш бошлашдан олдин отам бобомиздан қолган кетмонни олиб аввал боғ айланар, томорқанинг тўрига ўтиб, Қуръон ўқир, Аллоҳ таолодан ҳосилга барака тилар, сўнг ғайрат билан ишга киришар эди.

— Нуриддин, отамнинг ўроғини олиб чиқ, — дерди ёзда картошканинг палагини ўришга тушган кезларимиз.

Уйга боришга эринган аям бўш турган бошқа ўроқни отамга узатарди. Шунда отамнинг туси ўзгариб, қошлари чимирилиб кетар, буни сезган аям уйга йўл олар ва болаларнинг қўли етмас жойга қўйилган ўроқни олиб қайтар эди.

Бир сафар катта акам бобомдан қолган ўроқни далага олиб кетди-ю, йўқотиб қайтди. Отамнинг уч кун чиройи очилмади.

Далага жўнаркан, акамнинг олдига келиб, бошини силар, бир нима демоқчи бўлар, аммо айтолмас эди. Биз отамнинг алами аримаётганини сезиб, дамимизни чиқармадик.

* * *

Қаҳратон қиш, қалин қор ёққан. Мактабга кетаётиб, остонада отамга дуч келдим. Бир оз кутиб туришимни айтиб, уйдан бобомнинг пичоғини олиб чиқди.

— Эркин аканг қўй сўядиган, уйига ташлаб ўт, эҳтиёт қил, дастасидан тут, йўқотиб қўйма, — деб тайинлади.

Қўлдаги пичоқни қандай тушириб қўйиш мумкин? Отамнинг гапи менга эриш туюлди. Пичоқни қинидан тутганча, амакимникига чопдим.

— Мана, пичоқ.

Амаким кўчада экан. Қинни кўриб, ажабланди.

— Пичоғи қани бунинг? Қиннинг ўзини бошимга урамани?

Кўлимни силтаб чопганимда пичоқ тушиб қолган экан. Қор қопланган кўчалардан шошиб ортимга қайтдим. Йўлда дуч келган отам воқеани айтмасимдан билди. Менга қўшилиб, пичоқни ахтаришга тушди. Кейин алам билан бош чайқади:

— Отамнинг ўлгани энди билинди...

Эртаси маҳалла меҳмонхонасига чиққан отам кўп ўтмай уйга хуррам қайтиб келди.

— Пичоқ топилди, онаси, — дея қўйнидан бобомнинг пичоғини чиқарди. — Қара, ҳалолда, ҳалол. Мирза қассобнинг қўлига тушибди. Бугун меҳмонхонада гап очувди, белгисини айтсам, келтириб берди...

Хижолатдан қутулиб, мен ҳам енгил тин олдим.

* * *

Отам бир ибратли воқеани кўп айтиб берарди:

«Анжаннинг бозорига картишка олиб борганман. Арзончилик. Кун иссиқ. Бозорда юк туширишга жой йўқ. Чекка, харидор бормаидиган жой тегди. Кечга қадар бир кило картишка сотолмадим. Диққатим ошди. Дам олай деб борсам, “Деҳқонлар уйи” да ҳам жой топилмади. Оқшом қопларнинг устига ёнбошладим. Бир вақт аввалроқ олдимга икки-уч бор келган мелиса йигит келди.

— Чарчабсиз, юринг, ота, жой қилиб бераман, — деди.

Бозор қоровулига юкларимни топширди. Уйига олиб кетди. Мурчага сув тайёрлаб берди. Ювиниб чиқсам, овқати тайёр. Уззу-кун оёқда туриб

толиққан эканман, овқатдан кейин уйку элитди. Эрталаб турсам, мезбон йўқ. Дастурхон солаётган аёли мени тинчлантирди:

— Хотиржам дам олиб туринг, бозорга чиқиб кетдилар.

Кўп ўтмай қўлида бир коса қаймоқ, тўртта иссиқ нон билан мезбон кириб келди. Бирга-бирга нонушта қилдик.

Азамат, саҳар бориб юкларимни олдинги расаталарда бўшаган жойга ўтказиб келибди. Хурсанд бўлдим. Кечга бориб мелиса йигит яна пайдо бўлди. Қаршилигига қарамай, мева-чева қилиб олдим. Қўйингки, уч кун уйида меҳмон бўлдим. Сўнгги кун, картишкамни сотиб бўлганимда, автобусга қадар кузатиб чиқди.

— Уч кундан бери уйингиздаман, аввал ҳеч кўришмаганмиз, — дедим ўсмоқчилаб.

— Отам болалагимда ўтиб кетган. Отамга ўхшаркансиз. Отамни кўргандай бўлдим, — деди маънос тортиб.

Юрагим бир қалқди. Бағримга босиб, белимдаги Чуст пичоғини қўлига тутқаздим. Мендан эсдалик, дедим.

Кўп йиллардан кейин йўлим Анжан бозорига тушганида бозорқўмдан ўша мелиса йигитни суриштирдим.

— Бизда йилига ўн одам алмашади, танимаيمان, — деди.

Тусмоллаб, юрган йўлларимни кездим. У кўчалар бузилиб, кўп қаватли бинолар қурилибди. Ўша йигитни ҳали эслайман, ёдимга тушганида ҳаққига дуо қиламан».

* * *

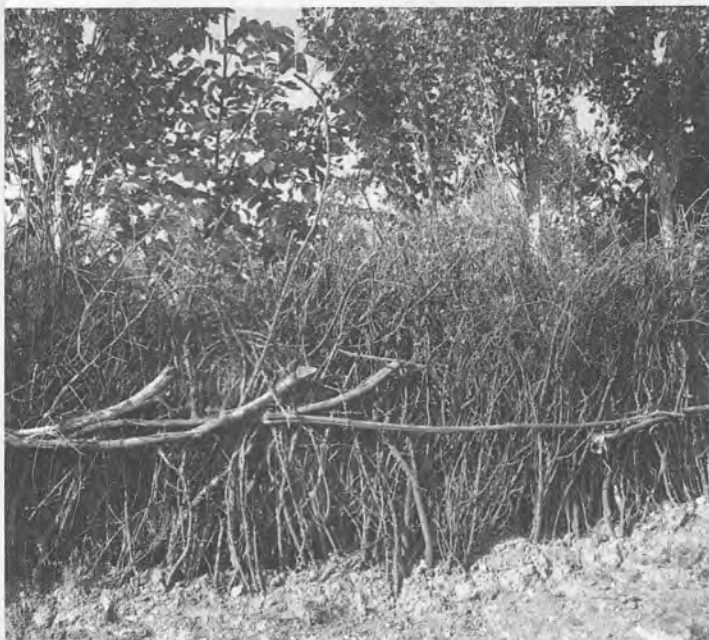
Бошқа бир воқеанинг эса, ўзим гувоҳи бўлганман. Олтмишинчи йилларнинг охири. Совуқ. Отам катта акам билан гўзапоя ўришар, биз кичик акам билан эшакда уйга ташир эдик. Вақт тушга яқинлашганида олдимизга гўзапоя ҳайдайдиган трактир бориб қолди. Отам қўлида битта қип-қизил ўн сўм пул, у вақтлар бундай пул камдан-кам бўларди, трактирга пешвоз чиқди.

— Она сутидай ҳалол, — деб трактирчига юзланди. — Совуқда болалар қийналиб қолди. Шу тўртта эгатни ҳайдаб бер, ука.

Трактирчи дам отамга, дам узатилган пулга қаради-да, негадир бош чайқаганича ўтиб кетиб, биздан наридаги жойга ҳайдовга тушди.

Отам қўлида пул билан мулзам тургани ҳалиям кўз ўнгимдан кетмайди. Қаттиқ хафа бўлди ўшанда. Кейин бизга олов ёқиб бериб, ўзи қаёққадир кетди, бошқа трактир топиб келди.

Орадан икки-уч йил ўтиб, ёзда гўзага сув қўяётган отамга овқат олиб бордим. Канал тўла

сув бўлса-да, одамларнинг томорқасини суғориш учун сув ажратилмас, ҳар қулоқда икки-уч мироб ётиб олган, одамлар оқава сув билан томорқа суғоришар эди.

Сувга келган одамларнинг оёғи ариганида, отам овқатга ўтирди. Худди шу вақт елкасида кетмон, гўзапоямизни ҳайдаб бермаган киши сувга чиқиб келди.

— Кундузи даладан қўл бўшамайди, Улканбой ака, экинлар у ёқда турсин, мевалар барг ташлаб юборибди, — деди у киши. — Озроқ сув очиб беролмайсизми?

Отам ҳали еб улгурмаган овқатини дастурхонга ўради-да, уни эргаштириб, гўза пайкалинни оралаб кетди. Ҳеч кимга сездирмай гўзадаги сувдан у кишига очиб берди.

— Нега унақа қилдингиз? — деб сўрадим отам қайтиб келганида. — Эсингиздами, шу одам гўзапоямизни ҳайдаб бермаган.

— Ҳали ҳам эсингдан чиқармадингми, ўғлим? — деди отам оғир хўрсиниб. Одам бундай кекчи бўлмайди. Ёғи бўлмагандир, бировга ваъда бериб қўйгандир. Яхшилик кўрсанг, ҳамиша ёдингда тут, ёмонликни ўша дамда унут, кам бўлмайсан.

Тўлин ойнинг сутдай нурига чўмилган дала сукут қўйнида. Чигирткаларнинг чириллаши, сувининг шовуллашигина қулоққа чалинади, олам ўзгача бир оламдай. Мен отамнинг пинжигача суқилиб ётибман, аммо ўша қаҳратон қиш кунни, гўзапоя ўраётган акаларим ва қўлида пул билан трактирга пешвоз чиққан отамнинг ҳоли ҳеч кўз ўнгимдан кетмасди. Барибир мен гўдак шуурим билан отамнинг ишидан ўкинган бир тарзда сукут сақлардим. Отам менинг ҳолимни тушунди.

— Пул қўлнинг кири, — деди ниҳоят. — Келди-кетди. Пулга ҳирс қўйиб, сира одамгарчиликдан чиқманлар.

* * *

Ўсдик, улғайдик. Ўқишни тамомлаб, қишлоққа қайтганимнинг иккинчи йили. Далада ўқувчиларга табиғчилик қилардим. Бир кунни яғна қиладиган жойимизни эрта тугатиб қўйдик. Ўқувчилар тутларнинг соясига дам олишга ўтишди, мен болалигим кечган ерларни сайр қила бошладим, бутун вужудим билан хаёл дарёсига фарқ бўлдим. Ҳали май ойи бўлса-да, кўкда қуёш худди саратон вақти янглиғ қиздирар, кенг пайкалда бир аёл ва бир эркакдан бошқа одам қораси кўринмасди. Уларга яқин бориб, гўзапоямизни ҳайдаб бермаган ўша кишини танидим.

— Улғайгандан кейин болалар ҳам ўзларидан ортишмас экан, — деб гап бошлади у саломаликдан сўнг. — Кенжамни уйлантирадиганман.

Битта товукча ҳам дон, ҳам сув керак. Бир арава сомон, озроқ ер илинжида пудрат олган эдик, ўзимизга қолди...

Мен у кишининг тердан қорайган юзига боқиб, хаёлимда чарх урган фикрлардан уялдим. Сўнг ишора билан ўқувчиларни ёнимга чақирдим.

Бир кунга хўкиз ўлмас, икки кунга эгаси бермас, дейдилар, кўпчиликдан қуён қочиб қутулмайди...

Болалар менинг фикримни англагандай, уватларга қатор тизилишди.

Ишимиздан мамнун биргадир чой дамлаб келганида ўқувчилар ишни охирилата бошлаган эди.

— У кишини ҳам чақиринг, — дедим биргадирга...

Биз уват ёқасида тамадди қилдик.

— Худо хайрингизни берсин, ука, — деб миннатдорлик билдирди суҳбатдошим. — Танаймай турибман, кимнинг ўғлисиз?

— Улканбойнинг.

— Э, Улканбой акамними? Мен кўрганда анча ёш эдингиз.

Чой устида ўтганларни хотирладик.

— Отангиз аломат одам эди, — деб гап бошлади у киши. — Унда сизлар анча ёш эдинглар. Бир хафа қилиб қўйганман...

Мен унга ўша воқеани яхши эслайман деб айтолмадим.

— Беайб Парвардигор, — дедим.

— Совуқ кунлар эди. Дилдираб, энди уйга йўл олсам, кўзёшини оқизиб синглим етиб борди: “Ҳайдалмаган жой тегди, гўзапоямни ҳайдаб беринг”, дейди. Ҳайдасам ҳайдаб берай, дедим. Бир вақт қўллариди пул, Улканбой акам йўлга чиқиб келдилар. Совуқ ўтиб кетганиданми, шайтоннинг гапига кирдимми, пул ҳам кўзимга кўринмади. Ёғим йўқ деб синглимни кига ўтиб кетдим. Мен у ерни ҳайдагунимча, Улканбой акам бошқа трактир топиб келдилар. Анча вақт юзларига қаролмай юрдим... Кейин бир ишим тушиб, ўша воқеани эслатсам: “Ҳали бола экансан”, деб елкамга қоқиб кулдилар.

Биз сўнгги пиёла чойимизни ичганимизда болалар эгатларни охирига етказиб, йўлга чиқа бошлашди.

— Раҳмат ука, — дея миннатдорлик билдирди у киши. — Сира эсдан чиқмайдиган яхшилик қилдингиз.

Елкамдан босиб турган юк ағдарилгандай енгил тортдим. Отамнинг излари қолган далалар қўйнида туриб, яхшиликнинг умрбоқий эканига яна бир бор имон келтирдим.

Чуст, Каркидон қишлоғи

Ҳорун ЯҲЁ

УЛКАН ФИЛЛАР

Энг йирик гавдали ҳайвонлар орасида филлар нафақат улкан гавдаси, балки ғаройиб ташқи кўриниши ва антиқа одатлари билан ажралиб туради. Бу ҳайвонларнинг икки тури бор: Африка ва Осиё филлари. Африка филларининг бўйи 3,5 метрга, оғирлиги эса 6 тоннага етади; уларнинг улкан елпигичсимон қулоқларининг узунлиги 2 метр, эни 1,5 метрга боради.

Филларнинг бошқа жониворлардан асосий фарқи хартумидир. Сув сепадиган йўғон мосламага ўхшаш хартум ичида эллик минг мушак ва пай, энг учида эса, бурун тешиклари бор. Филлар хартум-бурунларини емиш ва сувни оғизга юбориш, турли жисмларни кўтариш ва ҳидларни ажратиш учун ишлатади. Хартумга тўрт литргача сув сиғади. Фил сувни ё ичади, ё устига сепиб, чўмилади.

Филлар хартум билан оғир юкни кўтариши ҳам, майда тариқни териб олиши ҳам мумкин. Фил турли вазиятларда хартумдан узун бармоқ, қувур, ҳатто карнай сифатида фойдаланиши мумкин.

Лекин болалари хартумидан фойдаланишни яхши билмайди. Улар баъзан хартумини босиб олиб, йиқилиб тушади. Сабр-қаноатли она фил нақ олти ой боласига хартумдан мохирона фойдаланиш санъатини ўргатади.

Филлар оғзидан иккита катта ва узун тиш ўсиб чиққан. Бу тишлар филларга ўзини ҳимоя қилишда ёрдам беради. Бундан ташқари, фил

тишларини белкурак ўрнида қўллайди: ер остидан сув чиқариш учун ўра кавлайди.

Фил қолган тишлари билан сертола ўсимликларни чайнайди. Дағал емиш чайнайверганидан едирилган тишлари ўрнига янгиси ўсиб чиқади. Филнинг тишлари доимо соғ, ўткир бўлиши керак. Ахир у кунига ўн олти ё ҳатто йигирма тўрт соат вақтини овқатланишга сарфлаб, 330 килогача емиш ейди.

Болажонлар, қалин терили бу жониворлар қандай салқинлашини билгингиз келяптими? Териси қалин бўлганидан филлар кўп терламайди. Катта сув қўлмақларида ёки балчиқда қизиган танасининг ҳовурини сўндиришга ҳаракат қилишади. Улар қулоқларини елпигичдай ҳилпиратишса, қулоқларидаги нозик қон томирлари совиб, танасидан иссиқлик кетади.

Филларнинг бир хусусияти овчилар ва олимларни узоқ вақт ҳайрон қолдириб келган. Улар бир-бири билан қорнидан товуш чиқариб гаплашадилар. Бунда баъзан қаттиқ товушлар ҳосил бўлади.

Одатда ҳайвонларнинг қорин қулдирашлари овқат ҳазм қилиш жараёни билан боғлиқ бўлади. Филларнинг қорин товушларини назорат қила олиши ҳайратланарли. Масалан, хавф туғилганида филлар қорин қулдирашини тўхтатади, лекин хавф ариган заҳоти яна оддийгина «сухбат»ини давом эттирди. Шу йўсинда филлар тўрт километргача узоқликдан бир-

бирлари билан “гаплаша” олади.

Филларнинг бир жойдан бошқа жойга кўчиб ўтиши ҳам қизиқ. Улар йилнинг қурғоқ даврида кўчса, доимо бир йўлдан юради. Йўлларини чиқиндилардан, ҳатто кичкина шох ва бутуқлардан ҳам тозалаб боришади.

Филларнинг яшаш ҳудуди катта бўлгани боис улар ўртасида яхшигина алоқа тизими ҳам йўлга қўйилган бўлиши керак. Уларнинг ҳид билувчанлиги бундай алоқани тўлақонли таъминлай олмайди. Аммо филларнинг бошқа, анча самарали мулоқот усули мавжуд. Аллоҳ таоло бу ҳайвонларга уларнинг калласида жойлашган махсус аъзони инъом этган. Бу аъзо бошқа биронта ҳайвон, биронта инсон эшита олмайдиган товушларни ҳосил қилиши мумкин. Шу йўсин филлар махфий тарзда, бошқа тирик жонзотлар тушунмайдиган тилда гаплашишади. Бу товушлар узоқ-узоқ масофаларга тарқалади. Меҳрибон Аллоҳ таоло филларга бундай мулоқот қилиш имконини бериб, уларни ёлғизлик азобидан халос этган.

Раҳматуллоҳ
ДОНИЁР
таржимаси

